

Groß Heinrich
Resendör Lössbörmeister

CSENDŐR ÉLET.

(ESEMÉNY-LEÍRÁSOK A CSENDŐRSÉG ÉLETÉBŐL.)

ÖSSZEÁLLÍTOTTA ÉS RÉSZBEN ÍRTA:

SZELESTEY KÁROLY,

CSENDŐR SZÁZADOS.

KOLOZSVÁRT.

NYOMATOTT ORMÓS FERENCNÉL A REF. KOLL. BETŰVEL.

1887.

„Gondolj merészet és nagyot,
És tedd rá éltedet;
Nem vesz el bármi sors alatt,
Ki el nem csüggedett.”

Vörösmarty Mihály.

ESEMÉNY-LEÍRÁSOK A CSENDŐRSÉG ÉLETÉBŐL.

I.

A. megfagyott csendőr.

Az erdélyi havasok közt, épen az Ó-Radná-
ról Bukovinába vezető útvonalon van egy magá-
nosan álló csendőrségi laktanyánk, melyben az
ott elterülő havasi legelőről elnevezett „pojana-
rotundai őrs“ van elhelyezve. Ezt az őrsöt a
hetvenes évek vége felé a Moldvából és Bukovi-
nából gyakrabban betörni szokott rabló bandák
megfékezése végett állították fel, s azóta czéljá-
nak tökéletesen meg is felelt.

Hogy az elemeknek mily óriási nehézségei-
vel kell ezen minden emberi laktól körülbelül
15–20 kilomaternyi távolságra eső őrs legény-
ségének megküzdenie, bizonyítja a következő szo-
morú esemény:

188⁵/₆ év telén az említett őrsről Dávid Miklós
csendőr úti járőrként azon utasítással vezényel-
tetett szolgálatba, hogy az „Aranyos Besztercze

folyó"-ig vezető útvonalon portyázzon. Az elindulás reggel 9 óra tájban történt, s a visszaérkezés esti 8 órára volt kitűzve. Az őrsparancsnok és a többi csendőrök otthon voltak, s Dávid csendőr szolgálatának sem volt tulajdonképen egyéb czélja, mint hogy a még hiányzó külszolgálati órákat szaporítsa, mivel a szolgálati utasításban előírt óraszámhoz még néhány hiányzott.

Estefelé kegyetlen hóvihar keletkezett, mely a maga havasi borzasztóságában itt-ott több meter magasra halmozta össze a havat és mint a végítélet harsonája ordított keresztül a rengeteg erdőkön és meredek szirteken. Egyszóval imádságra tanító idő volt.

A honn lévő csendőrök azt hitték, hogy Dávid csendőrt a vihar még valahol az Aranyos-Besztercze völgyében találta, s így alkalma lehetett valamelyik útkaparó házába betérni; de e feltevésökben, mint később sajnosan kitűnt, nagyon is csalódtak.

Dávid csendőr, midőn a vihar kezdődött, már közelebb volt a laktanyához, mint minden egyéb menedékhelyhez, s így a téli időben hirtelen beállni szokott szurok sötétségben útját ösztönszerűleg a laktanya felé folytatta; hanem a süppedő és mély hóban borzasztó fáradságába került az előre haladás, — elannyira, hogy végkimerülés fenyegette; mi okból kissé megpihenendő egy kiálló szikladarabra leült, alig pár percz múlva azonban érezte, hogy tagjai zsibbadozni kezdenek,

és erős szervezete kezdi megtagadni a további szolgálatot. Borzasztó megerőltetéssel kelt fel helyéről s támolygott tovább, mert már nem birt többé egyenesen menni. A megfagyás szörnyű előérzete egész valóját áthatotta; de még mindig eszmélt, és 5 vészjelző lövést is tett, hanem hát ezek hangja csak szunyog-dongás volt a vihar harsogásához képest.

Végre a laktanyától alig ezer lépésnyire eszméletlenül összerogyott és úgy feküdt másnap reggeli 8 óráig, a mikor a keresése, illetve ellenőrzése végett útbaindult őrsparancsnoka által feltaláltatott.

E szerencsétlenségben még szerencse volt, hogy a mindenütt meredek mélység szélén huzódó útvonalról le nem tért, mert különben menthetlenül elpusztult volna; most is csak jó meleg ruhája és hóval való befödete menté meg a teljes megfagyástól. Vadállatoktól ilyenkor már a havasokon szó sem lehet; mert ezek az élelem teljes hiánya miatt ősszel az emberlakta helyekhez közelebb húzódnak; de ha fennállott volna az eshetőség, Dávid csendőr még a vadak martalékává is lehetett volna.

Az őrsparancsnok már elhaladt mellette, midőn az itt-ott elötünő lábnyomokról látta, hogy a friss hó esése óta valaki a laktanya felé jött, a mi aztán a további keresésre ösztönte. Keresését csakhamar siker koronázta; rá akadt az élettelennek látszó csendőrré; kezével kiásta őt a

hó alól, és köpenyével befedte, mi alatt kiabálását a laktanyában meghallva, elősiettek a többi csendőrök és egy szintén közelben lakó erdő-őr is, kinek segítségével fenyőgalyakból hordágyat rögtönözve, Dávid csendőr a laktanya előszobájába beszállíttatott.

Ezután a felélesztési kísérletek vétettek elő. Ruhái eltávolítása után teste hóval befödett, és igen óvatosan, nehogy a megmerevedett végtagok letörjenek, hóval dörzsöltetett, s miután a merevség kissé csillapodott, bevitték a testet a kissé melegebb szobába. Körülbelül 1 órai időlefolyása után a test letöröltetett, melegítetlen pokróczba burkoltatott, és fűtetlen szobában ágyra tétetett, hol fejére hideg borogatások raktak, a dörzsölés mindaddig folytatott, míg a bőr pirulni és melegedni kezdett; mikor aztán a mesterséges légzés néhányszori alkalmazása folytán a világos életjelek mutatkozni kezdettek. A beteg gyöngén lélekzeni kezdett és szemeit felnyitá, mire melegített ágyba tétetett, s melegített borszeszszel bedörzsöltetett és kanalkint egy kevés melegített bort, később pedig húslevest kapott.

A megfagyás utóbajait a beszterczei katonai kórházban enyhítették, és annyira kigyógyították, hogy csupán az egyik lábfejen nyílt ki olykor-olykor a seb; de változó idő alkalmával egyéb testrészeiben is érez csúzos fáj-

dalmakat, a melyek miatt szolgálatra végleg alkalmatlannak is osztályoztatott.

Szolgálati szempontból vizsgálva ez esetet, egy részt látjuk, hogy itt is a parancs tilalmának azon áthágása boszulta meg magát, mely szerint csupán a szolgálati órák szaporítása végett úti járőröket kivezényelni nem szabad; mert ennek szolgálati célja nincs, és a csendőr sokkal több haszonnal foglalkoztatható otthon; — más részt azt is látjuk, hogy a szolgálati utasításnak azon határozványa, mely szerint a csendőr által naponta 8 órai külső szolgálat teljesítendő, némely, inkább csak nyári őrnek mondható havasi őr által a legénységnek céltalan hajszolása nélkül nem egészen teljesíthető. Ily körülmények közt tehát szószerint igaz a szentírásnak az a mondása: hogy: „a betű öl, a lélek elevenít.”

Az előjárók kötelessége ily rendkívüli viszonyok közt a szolgálat szabályozása iránt a kellő lépéseket megtenni; a mit első sorban az őrsparancsnok nem hogy megtett volna, de sőt bámulandó közönyvel az este haza nem érkezett csendőrének felkeresésére csak más nap reggel indult el; mely közömbösség különben az otthon volt összes csendőröket is terheli; mert a szolgálati szabályzat I. részének 25-ik pontja szerint „A harcztársaknak minden körülmények közti kölcsönös istápolását a közszellem és egyetértés parancsolja.”

II.

A bátorság jutalma.

„A bátrakat a szereńse segíti.“

A magyar alföld délibábos rónáin termett betyár nem szokott holmi közönséges gonosztevő lenni; róla a ponyva-irodalom terén ékes rigmusokban hőskötemények énekeltetnek, de sőt hírneves íróink műveiben is találhatunk róla oly vonzó leírásokat, melyek szinte dicsfénnyel övedzik őt. Voltak oly betyárok, kikről egész regekör képződött; pl. Beeskereki, Palatinszki, Zöld Marci — és Rózsa Sándorról ki ne hallott volna valamit mesélni?

Népköltészetünk sem egészen közönséges halandónak tekinti a betyárt. A „Sárga csikó“ című népsziműben azt dalolják róla, hogy:

„Nagy az én rózsám erceje,

Kilencz pandur sem bír vele . . .“

Számos népdalnak tárgya ő, s a rajongó ifju képzelete szinte irigylit tőle azt az életet, melyről így szól a nóta:

„Betyár vagyok, tágas puszták királya,

Bírodalmam az alföldnek rónája,

Dombja, hálma, a meddig csak szemem lát,

Tengerem a-rezgő, fényes délibáb.“

Ez ellen, az erkölcsiséget kétségtelenül veszélyeztető irány ellen, már többször történtek ugyan felszólamlások; de hiába, a mély gyökeret vert burjánt nem oly könnyen lehet kiirtani. Legjobb gyógyszer ellene a műveltség terjesztése.

A gyászos dicsőség szomszja, párosulva a szilaj erkölcsesével, ma már nem terem ugyan annyi betyárt, mint hajdan, de mind a mellett fordulnak elő most is esetek, a melyekben szerep jut neki. Bár a mostanit már nem igen szokták megénekelni, — hanem a csendőrök istenigazában vasra verik s bekísérik a börtönbe.

Minden azt látszik bizonyítani, hogy a műveltség terjedésével és a csendőrségnek egész hazánkban történt felállításával a betyár világnak csillaga letűnt, s az utóbbi évekből, úgyszólván rendkívüliséget képez azon esemény, melyet a következőkben fogunk elbeszélni.

* * *

Az 1882-ik év vége felé, midőn — tudvalevőleg — a m. kir. csendőrség a IV-ik számú kassai kerületben, állomásainak elfoglalása céljából, Erdélyből átköltözött, Tiszafüreden és környékén két, igen gonosz hírben álló futó betyár űzte garázdálkodásait. Ezek egyike Erdélyi György, tiszafüredi születésű gulyás-bojtár már előzőleg lólopásért 4 évig volt a váci fegyházban elzárva, a hol szoros barátságot kötött Kozma István szolnoki születésű ifjával, a ki szintén ló-

lopásért került a hüvösre. A fegyházban közös szállásuk lévén, elég idejük és alkalmuk volt a jövőről elmélkedni és tervezgetni; hanem hát a helyett, hogy a jó útra térést határozták volna el, közös megállapodásukká az lett, hogy „betyárok“ lesznek.

A börtönből a mult nyáron majdnem egyszerre szabadultak ki. Ekkor Kozma Istvánt a cs. és kir. közös hadsereghez besorozták katonának, s kiképezését meg is kezdték; de a profunt nem izlett-e neki vagy a fegyelem és rend esett neheze? biztosan nem lehet tudni, — elég az hozzá, hogy csakhamar búcsút mondott a katonai gyöngyéletnek, s kapitányának azt se mondva, hogy „befellegzett“, teljes egyenruhájában — fegyverét is magával vive — megszökött.

Előzetes megbeszélésük szerint a két „jó madár“ a kun-szent-mártoni csorba pusztán találkozott, a hol legelső gondjuk volt egy izraelita földbirtokostól két jó lovat rabolni és nála vendégséget csapni; ez alkalommal, mintegy biztosítékul, a kocsis által kísértették ki magukat a tanyáról.

Nemsokára betértek Rékás községbe is. s itt egy koreszmárost nejével együtt agyonlőttek s kiraboltak; azután útközben raboltak egy könnyű kocsit és lószerszámot.

Első könnyű sikereik következtében oly vakmerők lettek, hogy bekocsiztak a nagyobb községekbe, s folytonos lövöldözéseikkel roppant fé-

lelembe ejtették az egész környéket; de leginkább garázdálkodtak Tisza-Füreden s az ennek, mintegy 4 négyszögmértőföldet tevő határán levő tanyákon. Itt az urasági lakásokba gyakran betekintettek, és mintha már ők lettek volna a házi urak, parancsoltak maguknak mindent, a mire csak szükségük volt.

Sokszor megtörtént, hogy egy-egy úri családnál fegyvereiket az asztalra maguk eleibe rakva, a házigazdával koczingattak, a nőket pedig ölelgették, s magukkal dalolni kényszerítették. Csupa félelemből nem egy kecses eperajk adott nekik csókot; de a hol öreg volt a gazda s fiatal a menyecske, talán jó szívvvel is adták, mert meglehetősen hetyke legényekkel volt dolguk és különben is ily válságos helyzetben nem lehet csodálni, hogy „Az asszony ingatag!“...

Voltak esetek, midőn a betyárok borizű hangjai közé a kedves háziasszony andalító soprán hangja vegyült, mint a menydörgés közé a fűlemüle édes dala.

De hát nem is rosszul vette az ki magát, midőn közös akarattal, — vagy pardon! a nők csak kényszerítve — eldalolták azt a nótát, hogy:

„Tizenhat esztendő mélt én nem voltam,
Mikor az apámtól lopni tanultam;
Nem félek én a vármegye kezétől,
Letagadom a csillagot az égről.“

Persze, hogy gyöngyélet volt ez idáig, hanem hát a tanyai urak kezdték megsokalni a

tréfát és a ki csak tehetette, beköltözött a városba, gondolva, hogy ott talán nem lesznek rettegten a betyárok által, de biz ezek jó ismerőseiket ott is gyakran felkeresték.

Tiszafürednek a hivatalos „Helység-névtár” szerint 6846 lakosa van; a betyárok azonban nem törődve ezen népszámlálási tekintélyes számadattal, a várós korezmáiban és utcáin éjjel-nappal hatalmas lövöldözéseket vittek véghez, s mint valami dühös örültek jártak; ezt látva a lakosság annyira megijedt, hogy nappal sem igen mert az utcán mutatkozni. Egy szóval biz ott a két betyár volt a helyzet ura.

E türhetlen állapotoknak a megyei hatóság véget vetendő, két esendbiztos vezetése alatt 18 pandurt öszpontosított. Ezek egy éjjel meg is lepték a betyárokat, a kik azonban hirtelen összedvén magukat lövöldözni kezdtek, s így a pandurokat annyira megriasztották, hogy valahányan voltak, annyi felé szaladtak.

Ez nem mese, ez tény! s a következtetéseket az olvasó könnyen kivonhatja belőle.

Természetesen ezután a betyárok még nagyobb vérszemet kaptak, és mindenütt bántatlanul mutatkozhattak. De emberül ki is zsákmányolták előnyös helyzetüket.

Nevezetesebb tetteik közül, csak néhányat említünk fel.

Tisza-Szőlösön betértek egy lakodalmas házhoz s az egész násznépet elkergetve, egyedül ma-

radtak a zenészekkel és majdnem 24 óráig ott dorbézoltak.

A „patkósi csárdá”-ban izraelita lakodalom lévén, a násznépnek kényszer-mulatságot rendeztek. Halállal fenyegetett örökkel körülvetették a csárdát, s így nem volt szabad senkinek se ki, se bemenni. Képzeltetni azt a rémületet, a mit a jó izraeliták addig kiállottak, míg a betyárokkal együtt kelle mulatniok! Egy B. nevű gazdagabb izraelita, hogy csak kiszabadulhasson a mulatságból, Erdélyt már nagy pénzüsszeggel is kínálgatta, de ez nem fogadta el, hanem egész úri fölényen így szólt hozzá:

— Soha se kínálgassa azt a sok rongyos bankót; van most elég pénzem, majd ha nem lesz, felkeresem én az urat.

Ezt a kis tréfát azzal fejezték be, hogy a mulatságban történt kimerülés után egy egész nap háborítatlanul aludtak a csárdában.

Elfogásuk végett a pandurokat már utóljára nem is küldték ki, hanem szétszertották őrt állani a tiszafüredi uraknál.

A járás szolgabirája, nem bizva többé a pandurokban, felszólította a Tiszafüreden állomásozó pénzügyőrségi szakaszt, hogy kísérlenek ők meg a betyárok elfogását. Erre Uhrószky István szakaszvezető Kolberg Károly fővigyázót és Petrovics Miklós vigyázót egy pandur kíséretében ki is küldte az elfogásra. Ezek az utcán találkoztak egyedül Erdélyivel, a kitől azonban a hős

pandur szörnyen megszeppenhetett, mert szűre ujját hirtelen saját fejére kapva, így kiáltott fel:

— Meg ne löjj Gyurka! ne bolondozz, hisz én vagyok!

A pénzügyőri fővigyázó a dolog illetén fordulata által meglepetve, szintén nem mert fellépni, s elnézték, hogy három fegyveres egyén elől a rabló a kerten keresztül megmeneküljön, és csak midőn a kerítésen túl volt, ekkor lőtt rá Petrovics vigyázó, de lövése nem talált.

E miatt a betyárok nevezett vigyázóra igen megharagudtak, és az eset után körülbelől egy hét múlva meglesték őt, s midőn egy sötét este a szomszédból az utcán hazafelé ment, a kocsin ülő betyárok lovaikkal a palánk mellé szorították, és arra unszolták, hogy üljön fel melléjük a kocsi, hanem az nem akart; ekkor azt kérdezé tőle Erdélyi, hogy mi a neve? Petrovics a sötétben nem tudva, hogy kikkel van dolga, egész őszintén megnevezé magát, mire a most említett betyár így szólt:

— Lódd agyon, a ki angyala van! s e pillanatban két lövés dördült el, melyek közül az egyik a pénzügyőrt hátba találta.

A betyárok látva, hogy áldozatuk összerogyott, sebesen elhajtottak a puszta felé.

Petrovics jó hosszú ideig élet és halál közt lebegett, s életben maradásához már az orvosok sem bíztak; hanem — bár teljes életére nyo-

morékká lett — ifju életereje legyőzte a súlyos bajt, a golyó azonban most is testében van.

Számos gázetteiknek, melyek közül itt csak néhányat soroltunk fel, határt kellett szabni. E végből a m. k. belügyminiszter ur Ö Nagyméltósága Erdélyi fejére 200 forint díjat, Kozmáéra pedig Jász-Nagy-Kún-Szolnok megye ugyananyit tűzött ki. De ez se használt semmit, mert a garázdálkodás mégis csak tovább folyt, s a jutalom által kecségtetve sem akadt olyan bátor legény, a ki szembe mert volna velök szállni. Lehet, hogy mindenki többre becsülte a saját életét négyszáz forintnál.

Végre is csordultig telt a pohár. A csendőrségnek jutott a nehéz feladat: megmérkőzni a vidék rémeivel.

* * *

1882-ik évi december hó 26-án, vagyis a megváltó születési ünnepének másod napján délelőtt 9 órakor, midőn a nép az istenházába akart volna menni, ha éppen akkor meg nem rettentí a két gonosz rabló — lélekszakadva jött egy pandur a tiszafüredi csendőrlaktanyába, a hol *Pál Dániel* m. kir. csendőr őrsvezető volt az őrsnek parancsnoka; ennek adá tudtára az említett pandur, hogy Erdélyi és Kozma épen most rontottak be Medveczky Károlynak a piacon levő kereskedésébe s ott töltényeket és revolvereket raboltak, és már a piacon, meg az utcán lövöl-

dözve azt kiabálják, hogy „van már töltény elég, csak zsandár kell hozzá száz.”

Pál Dániel őrsvezető az értesítést véve — bár ott a csendőrség csak 1883. évi január 1-én volt szolgálatát megkezdeni utasítva — egy pillanatig sem habozva, magát teljesen felszerelte, s ugyanazt tette Schivert Adolf és Stefán János csendőrökkel is, azután pedig ezekkel és a pandurral együtt gyorsan a helyszínén termett.

Az ablakokból kinéző nép, midőn ezt látta, azon gunyos megjegyzéseket tévé, hogy „az a három zsandár és egy pandur nem elég annak a két betyárnak egy früstökre sem.”

— Majd meglátjuk! vágott vissza sebtében Pál Dániel.

A betyárok neszét vevén a csendőrök jövetelének, egy mellékutezában levő házba tértek be, a csendőrök tehát a helyszínén már nem találták őket, s arról sem birtak rögtön tudomással, hogy hova tűntek el. Ezt látva az őrsvezető, felszólítja a pandurt, hogy mutassa meg Erdélyi atyjának házáat, hát ha netalán oda menekültek. De épen a mint odaértek, rémülve fut eleibök a tiszta-füredi szolgabírónak, Lipcsey Tamásnak, kocsisa, és szörnyen megszeppenve adja elő, hogy épen most, midőn a szolgabíró két-lovas könnyű kocsijával az utcán jött volna, a rablók revolvert szegeztek reá, a kocsiról leszállították, s a lovakat kocsival együtt elrabolták.

Erre nem volt vesztegetni való idő. Pál Dániel, mint az ottani személyekkel és helyi viszo-

nyokkal még teljesen ismeretlen, a pandurhoz fordulva kérde:

— Kinek vannak itt közelében lovai?

A pandur az utca két oldalán levő két házat azzal jelölé meg, hogy ott minden bizonynyal vannak lovak.

Pál Dániel az egyik udvarba csendőreit küldte lovakért, a másikba pedig maga ment be s innen két lovat hozott ki; csendőrei azonban még ekkor is az utcán voltak, s a pandurnak azt az okoskodását hallgatták, hogy „üthetik már bottal a betyárok nyomát, nem lehet már azokat utólézni”; ezért aztán nem is néztek a lovak után, de meg az egyik félt is lóra ülni, mivel egyáltalában nem tudott lovagolni. Meghagyta tehát nekik az őrsvezető, hogy azonnal fogjanak be egy kocsiba és őt a pandurral együtt nyomban kövessék. Ezután maga felkapott az egyik ló hátára, a másikra pedig kalauzul a szolgabíró kocsisát ültette fel, s csak úgy szörén ülve, a kocsis által megjelölt irány felé elvágattak.

Midőn a város végére értek, a betyárokat már nem lehetett látni, azok útát nem nézve, nekivágtak a híres „hortobágyi pusztá“-nak. De bár az erős szél majdnem mindenütt hóval fujta be útjokat, a kerék vágása kissé mégis látszott; ezen nyomon haladtak az üldözők körülbelül két óra hosszágig, s már-már kezdtek lemondani azon reményről, hogy utólérijék őket, pedig alig voltak

ezéljuktól ezer lépésnyire, hanem a sűrű ködtől annyira sem lehetett látni.

Még az idő is kedvezni látszott a menekülőknek. Egyszerre azonban oszlani kezdett a sűrű köd, s ime az ugynevezett „Rókás-rét“-en előtűnik a kocsin haladó betyárok körrajza, és az üldözők fülét nóta hangjai ütik meg.

A betyárok már biztonságban hívén magukat, rágyújtottak kedvencz dalukra, melynek szövege így szól:

„De sok falut, de sok várost bejártam,
De sok rongyos istállóra találtam;
Nem találtam alám való paripát, —
Elloptam a szolgabíró pej lovát.“

Ez egyszer valóban igazuk volt, mert a szolgabíró fogatán ültek . . .

A szolgabíró kocsisa megpillantva a betyárokat, így szólt az őrsvezetőhöz:

— Menjünk vissza és jöjjünk nagyobb erővel; mert így tönkre tesznek bennünket.

Pál Dániel azonban biztatta őt, és minden áron azon volt, hogy ha már egyszer rájuk akadtak, ne téveszszék el szem elől.

E közben a betyárok is észrevették az üldözőket, s midőn a fenntebb említett réthez közel eső tanyához értek, mely a tiszafüredi ref. lelkeszé, — látták, hogy az üldözők is arra felé tartanak, és hogy ott utól fogják érni; miért is eddigi keleti irányukat megváltoztatva, délnek, Igar község felé fordultak. Ezen kanyarodás kö-

vetkeztében némi előnyt nyertek az üldözők, s a köztük és a betyárok közötti távolság mintegy 600 lépésnyire olvadt le. Ekkor Pál Dániel sebes vágatás közben lóhátról rájuk lőtt, a mit ők is viszonoztak; Pált azonban lóva — a lövéstől megbokrosodva — ledobta, s ezt a betyárok annak vélték, hogy az ő lövésük az őrsvezetőt találta, minek folytán most nem is lőttek többet, hanem csak azon iparkodtak, hogy a messze távolban eltűnhessenek.

Az elszabadult és megvadult lovat csak nagynehezen, a másik lónak melléje vezetése által sikerült megfogni, a mi az üldözőkre nézve nagy hátrány volt, mivel ez alatt a betyárok ismét jó tova hajtottak.

Pál Dániel azonban nem tágitott, hanem újból lovára ülve, utánok vágatott; de miután lóva közönséges paraszt ló volt, Igar községhez közel már kezdett lankadni s csak néha-néha lehetett ügetésre birni, a mi egyébiránt nem is csoda, mert hisz idáig a kerülő utak beszámításával már legalább is 18 kilométer távolságot hagytak hátra, még pedig többnyire sebes vágatással.

A betyárok Igarban meg nem állva, tova hajtottak a füredi patikus tanyájára, hol kissé megpihentek és egy kétesövű vadászfegyvert is raboltak.

Az üldözők ez alatt Igar községben Széki Péter nagybirtokoshoz tértek be — azon célból, hogy elfáradt lovaikat pihentekkel cseréljék ki.

Dicséretére legyen mondva, a nevezett úr azonnal két jó lovat bocsátott rendelkezésükre.

Pál Dániel egy szürke ménre ült, ez azonban a tok nélküli (a tok útközben leesett) szurornynak pengésétől, a mi a kardhüvelyhez történt ütődésből származott, és a lengő tollbokkrétától úgy megijedt, hogy fején keresztül az örsvezetőt ledobta, a ki saját szavai szerint esés közben a levegőben bukfeneczet vetett s úgy potytyant egy ott levő verem tetejére, hogy a körülállók azt hitték, miként soha többé fel nem kel; hanem szerencsére még sem történt nagyobb baja, s csakhamar talpra állott és egy más lovat kért, melyet megkapva, szerencsésen rá is ült.

Most már aztán jó pihent lovakkal vágattak a betyárok nyomán, s az előbb említett patikus tanyától nem messze ismét lőtávolságra érték el őket. Az örsvezető okulva az előbbi eseten, — tüzelés céljából — leszállt lováról s ezt a kocsisnak adta tartani. A betyárok ezt látva, szintén megállottak és a kocsiról leszállva, erős lövöldözéssel jöttek az üldözők felé.

Az örsvezető háromszor akart rájuk löni, de töltényei — a gyutacsok rosszasága miatt — épen e válságos pillanatban nem sülték el; hanem azért még sem hátrált, a mi a betyárookra oly hatással volt, hogy ők mentek vissza.

A kocsis e kis hareztól úgy megijedt, hogy mind a két lóval el szándékozott tűnni a helyszínéről; az örsvezető azonban még jókor észre-

vétve a már hátrálót, utánna kiáltott, hogy hozza vissza legalább az ő lovát, s a mig ez megtörtént, addig az űel nem sült 3 darab töltényt keresztet ki a hóból és zsebébe tette. Ebből is látszik, hogy teljes higgadságát egy pillanatra sem veszíté el.

Mindez csak rövid pár percz alatt történt, s Pál Dániel ismét lovon termett és a betyárok felé tartott; a kocsis azonban jobbnak látta visszavonulót fuvatni, s úgy ott hagyta Pált a faképnél, mint valaha Szent-Pál az oláhokat.

A betyárok látva, hogy üldözőjük nem akar tágitani, és kocsin bajos lesz előle megmenekülni, — lovaik istrángjait gyorsan elvagdálva, lóra pattantak és a kocsit ott hagyva, Lovassy Ákos földbirtokosnak a mostani összetűzés helyétől körül-belől egy mértföldnyire fekvő tanyája felé nyargaltak.

Az örsvezető meg akarta őket előzni s egészen egyenes irányban szintén azon tanyának tartott, nem tudva, hogy ez irányban posványos talajra találand. Sajnosan kellett ez alkalommal tapasztalnia, hogy a csendőrségi szolgálat egyik főkeleke — a személyi ismeretek mellett — a pontos helyi ismeret. Midőn ugyanis feltett szándékát már majdnem elértnék hitte, egyszerre csak azt vette észre, hogy lova lába alatt törik a jég s előtte egy hóval takart terjedelmes jégtábla áll, melyen keresztül haladni lehetetlen. Nem volt tehát mást mit tennie, mint arra felé, a merre a

betyárok mentek, szépen megkerülni a mocsár-tengert. Ennek következtében a betyárok — mind-
amellet, hogy lovaik már igen fáradtak voltak — némi előnyt nyertek, s így volt annyi idejük, hogy a tanyán — a lakók határozott ellensze-
gülése daczára — az istállóból két pihent lovat elraboljanak. Mire azonban az istálló mögé félre vonultak, akkorra az őrsvezető is ott termett, s lováról leszállva, gyalog sietett az istállóhoz.

Szerencsére a menekülő betyárok útjába egy jókora vizes ér esett; ezen már akkor, a mikor az őrsvezető néhány száz lépésnyi közelre ért, Erdélyi átment volt. Kozma lova azonban sehogy sem akart a törékeny jégre menni, s így addig, míg itt vesződtek, annyira utólérte őket az őrs-
vezető, hogy hangját meghallhatták.

Szabályszerűen felszólította tehát őket, hogy adják meg magukat; erre azonban lövéssel feleltek, a mit az őrsvezető hasonlóul viszonzott. Egész kis csata fejlődött ki köztük.

A betyárok hol revolverből, hol vadászpuská-
ból csak úgy szórták a lövedékeket; az őrsvezető pedig „Kropacsék féle“ nyolcz lövetű tárka-
bélyából a válságos helyzethez képest elég hig-
gadtan célzott, mert néhány lövése után Erdélyi golyótól találva lefordult a lóról és azt kiáltá: —
No most már megadom magamat.

Kozma ezt látva és hallva, szörnyű károm-
kodásban tört ki s így kiáltott hozzá: — Pajtás!
ne add meg magad, míg csak egy csepp véred

lesz. Hát azért vagy betyár, hogy egy zsandár kifogjon rajtad?

Erre Erdélyi mintegy felvillanyozva talpra ugrott és lovát újból megfogta. Sebe erősen vér-
zett ugyan, de nem volt életveszélyes.

Most mindketten lovaik mellé állottak, s ezek által fedve, a hátukon keresztül lövöldöztek.

Az őrsvezető, a lovakat kimélendő, ezek hasa alá, a betyárok lábaira célózva viszonzta lövé-
seiket, a minek következtése az lett, hogy mind a két betyárnak lába könnyű sebet kapott. Ekkor azonban történései elfogytak, s az előbb el nem sült három tölténnyel tett új próbát, de hasz-
talanul.

Szerencsére a betyárok az őrsvezetőnek e végzetteljessé vált helyzetét nem vették észre, ha-
nem inkább azt hitték, hogy most már azért nem lő oly gyorsan, mert jól célba akarja őket venni.

Itt azon pillanat következett be, a melynek esélyeit a véletlennek szoktuk tulajdonítani, s ha színpadon adnák elő, azt mondaná róla a bíráló, hogy képtelenség. Hanem hát a régi közmondás-
nak igaza van: „a bátrakat a szerencse segíti.“

Az őrsvezető tehát, mint már előbb említet-
tük, képtelen volt több lövést tenni, s ez egyen-
lőtlen tusában kétségtelenül vesztes fél leendett volna, ha helyzetét ellenei felismerik; hanem ezek épen e percekben valami megmagyarázhatlan be-

folyásnak engedve, lovaikat oda hagyták és gyalog kezdtek menekülni. Csak ekkor kiáltott aztán az őrsvezető a tanyabeliekre, hogy hozzanak neki puskát és töltényt, mert már nincs több tölténye. Azonnal kapott is egy hátultöltő kétesövű vadászfegyvert és hozzá elegendő mennyiségű, postasöréttel töltött lőszert.

Ezután ő is gyalog a rablók után sietett; átmenve a fentebb említett vizes éren, Erdélyinek ott hátrahagyott lovát elfogta és erre rá ülve, egyenesen tova vágatott, — utjába azonban ismét akadály gördült. Egy széles árok volt ott, melybe lova bele bukott, maga pedig a ló fején keresztül az árkon tul esett. De csak hamar összeszedte magát, s vissza se nézve, folytonos lövöldözéssel gyorsan haladt a már lankadó betyárok felé, a kik lövéseit mindig kétszerezve viszonzták. Csupán a szerfeletti izgatottságnak lehet tulajdonítani, hogy annyi lövés közül egy sem okozott sebesülést.

Igy küzdve, nagy erőfeszítéssel eljutottak a betyárok egy kis tanyához, mely körül-belől egy órajárársnyira fekszik az előbbi tanyától. Itt lovakat nem találván, a tanyást lovak kirendelése végett az innen mintegy félórajárársnyira levő Vajda János-féle tanyára előre küldték, — agyonlövéssel fenyegetvén őt, ha akkorra, a mikorra ők oda érnek, két lóval készen nem várja.

Igazán csodákat mivel az önfentartás ösztöne. E két betyárnak vére több mint egy óra

óta festé a havat, minden lépésüket vér csöppek jelölték, s ők még folyton menekülésre gondoltak, a mi valószínűleg meg is történt volna, ha a Vajda-féle tanyát elérhetik; az alatt azonban ismét a szerencse istennője jött az őrsvezető segítségére. még pedig igen szeszélyes alakban. Ugyanis a vele előbb elbukott ló az árokból kímásván, egyenesen utána ügetett, mintha csak kinálkozott volna, hogy üljön fel rá újra. Természetesen épen kapóra jött; Pál Dániel, kiben a székely vért lovaglásának annyi balesete sem változtatta vízzé, hirtelen rászökött és az utóbb említett tanya felé vágatott, hogy a betyároknak általa már sejtett szándékát meghíusíthassa. Őzét is ért, mert hamarabb odaérkezett, mint azok, s így onnan a már szóban volt kis tanya felé terelte őket vissza. Itt folyt le azután az erős küzdelem utolsó felvonása.

A betyárok a tanyára érve állást foglaltak a fal mellett. Kozma egyre töltött, Erdélyi pedig a fal szeglete által fedve folyton lődözött.

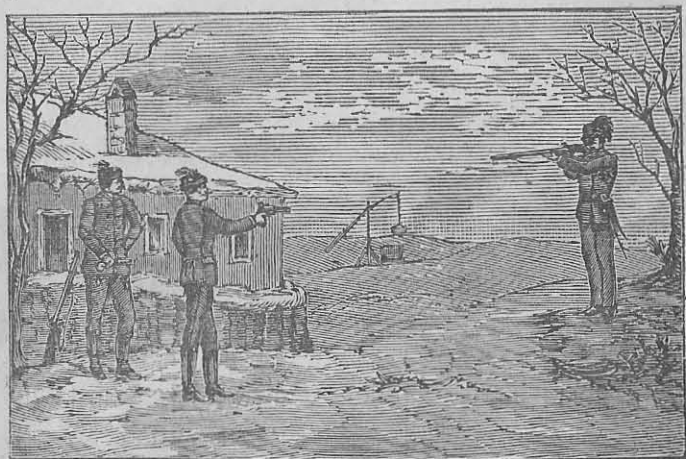
Pál Dániel lováról leszállva, néhány lövést szintén tett feléjük, de lövései a teljesen fedett állásban levőket nem találhatták.

Ekkor Erdélyi így szólt az őrsvezetőhöz:

— Komám távozz, ha kedves az életed.

— Én az életemmel nem gondolok, — viszonzá Pál — hanem arra esküszöm, hogy addig nem távozom, míg magukat meg nem adják, különben vagy én halok meg, vagy maguk.

— Lőjj hát inkább agyon, — mondja Erdélyi — de én nem adom meg magamat.

— Könnyű onnan a fal mellől beszélni, — vágott vissza Pál — de ha olyan vitéz vagy, állj ki velem a sikra, mint én veled.

E felingerlésre számított szavak nem téveszték el hatásukat.

— A ki anyaga van! — kiáltott fel Erdélyi — még az én bátorságomban mer valaki kétkedni! — Ezzel kiugrott a ház elé.

E pillanatban Pál fegyvere eldőrdül, s Erdélyi orra bukik; de csakhamar ismét felkél és puskáját forgópisztolyaival együtt eldobva, Pálhoz közelit, s így szól:

— Most már megadom magam, csak arra kérlek, hogy meg ne köss.

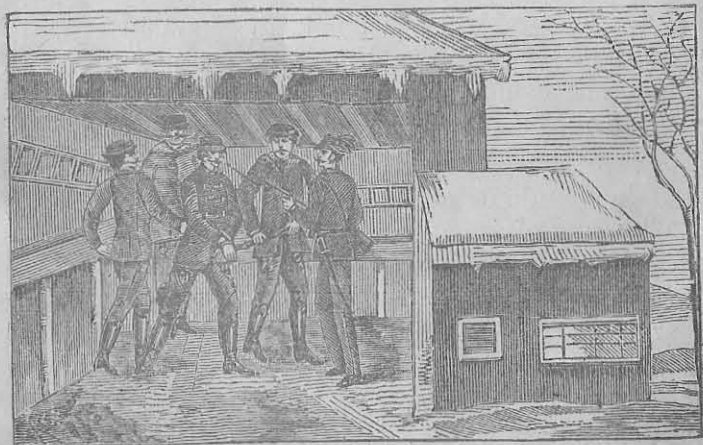
Igen természetes, hogy ezt a szerény kérését lehetetlen volt figyelembe venni: megvasalta biz' őt Pál Dániel, s úgy adta át őrizetre az onnan mintegy hatszáz lépésnyire álló és bámuló embereknek.

A másik betyár az alatt a tanya végén levő tehénólba bújt el, de többszöri felszólítás daczára sem volt hajlandó magát megadni. Csak úgy vak-tában berontani az ólba, felette veszélyes lett volna, mert a támadó egészen kitette volna magát a betyár lövésének és vakmerőségeért kétségkívül szigoruan kellett volna meglakolnia.

Az őrsvezetőnek mindezt meggondolni pillanat műve volt. Az által vélt tehát a dolgon segíteni, hogy egy fejszével az ólnak deszkafalán lyukat vágott, melyen keresztül meg akarta nézni, hogy valjon mit csinál és minő helyzetben van a betyár; benn azonban szurok sötét lévén, e mesterkedés nem vezetett célhoz. Látva, hogy így nem boldogulhat, csendesen az ajtóhoz lopózkodott s azt egy erős rugással a kilincs felől levő szélén felszakította és gyorsan a fal mellé ugorva, puskája csövével az ajtót annyira betolta, hogy a szemben levő szénaboglya mellett álló emberek az ólba benézhettek; de úgy se lehetett kivenni, hogy a betyár hol van. Az emberek azt állították, hogy bizonyosan a padlásra ment fel; ez az állítás azonban az őrsvezető személyes meggyőződése folytán valótlannak bizonyult, s így mindent egybevetve csak az a lehetőség forgott fenn, hogy

az illető nem lehet máshol, mint az ajtó mögött; az őrsvezető tehát ez irányban az ajtón keresztül két lövést tett, mire Kozma azt kiáltotta, hogy most már megadja magát, s az őrsvezető az ólba bátran bejöhét.

Erre Pál Dániel azt parancsolta neki, hogy a revolvert azonnal dobja el, a mit az illető megtevéen, az őrsvezető bátran belépett hozzá s egy polgári egyént előszólitott, hogy vegye ki oldal-táskájából a lánczot és bilincselje meg vele Kozmát, addig pedig míg ez foganatosított, ő maga készen tartott fegyverrel őrködött a betyár minden mozdulatára.

Igy azután Kozmát is az ólból kihozva, Erdélyivel összekötötte.

Ez történt pontban délutáni öt órakor; tehát az összes üldözés nyolcz órai időbe került, mely

idő alatt az illetők össze-vissza legalább is 30. kilométer utat végeztek.

Első gondja volt ezután az őrsvezetőnek a betyárok sebeit megvizsgálni, s egy polgári egyént által jól megmosatni és bekötöztetni.

Gyalog lehetetlen volt a foglyokat tovább kísérni, mivel Kozma annyira elgyengült, hogy száz lépésnyire sem lett volna képes menni.

Ezt látva a már előbb is említett s az üldözést folyton figyelemmel kísért Lovassy Ákos földbirtokos, befogatott négy lovat és valóságos diadalmenettel szállította be őket Tisza-Füredre, a hová éjjeli 11 órakor érkeztek meg; de e késő idő daczára, a betyárok elfogásának híre mint a villám futotta be az egész várost, úgy, hogy mikorra a foglyok gyógykezelésére elhivatott orvosok a csendőr laktanyába megérkeztek, már majdnem az egész város a laktanya körül tolongott, az elfogás részletei után tudakozódott, s kíváncsiságát kielégítve, azzal a tudattal, hogy a hirhedt gonosztevőktől nem kell tovább rettegnie, boldogan hajtá le fejét az éjjeli nyugalomra.

Ha valaki azt kérdezte a betyároktól, hogy miért nem adták meg magukat lövés nélkül, így szóltak: — Hisz ha betyár létünkre gyáván adtuk volna meg magunkat, nem is mernénk ember szeme közé nézni a szégyentől.

Végül egy tőlük elvett kétesövű puskával, hat darab revolverrel és 75 tölténnyel, mint bűnjelvényekkel együtt, az egri kir. törvényszék-

hez szállíttattak be, hol a városi összes intelligencia hasonlóul alig várta, hogy a szomorú hirre vergődött két betyárt megláthassa. Itt még a börtönben is egyre azt beszélték, hogy ők bizony nem bánják, ha fel is fognak akasztatni; hanem azt igazán szégyenlik, hogy most egy ember fogta el, holott ők előbb annyi pandurt megugrattak.

* * *

Midőn ezt a kétségtől ritka szép eseményt a kassai m. k. IV. számú csendőrkerületi-parancsnokság alárendeltjeivel főbb vonásokban közlé, a tény méltatásának a következő sorokban adott kifejezést:

„Az 1882. évi november hó 30-án kelt 156/sgdt számú parancs határozottan megtiltotta a parancsnokságbeli csendőrségnek az 1883. évi január hó 1-je előtt teljesítendő szolgálatot. Helyes volt-e tehát Pál őrsvezető fellépése? Erre a szolgálati szabályzat I-ső részének 68. pontja határozottan megfelel; ugyanis: „ha az alárendelt valamely parancs teljesítése közben oly viszonyokra és körülményekre bukkan, melyeket az előjáró a parancs kiadásakor előre nem láthatott és új parancs kieszközlésére sem idő, sem alkalom nincsen, akkor belátása szerint változtathatja a vett parancsot, a melyért természetesen azután a teljes felelősséget vállalja el”; már pedig ez esetben senki sem gondolhatott arra, hogy akadjon két betyár, ki a szolgabírói székhelyre, egy 6846 lélekszámú városba fényes nappal bejönni és ott rabolni merészeljen. Így az őrsvezető csakis kötelességét teljesítette, midőn ilyen körülmények között ezen két veszélyes betyár üldözésére indult, s midőn továbbá ezen két betyár elfogását magának czélul tűzte ki, azt befejezetlen

abban hagynia nemcsak nem férfias és egy csendőrhöz nem méltó eljárás lett volna, de szabályainkkal is összeütköző.

Hogy ő a kivezényelt két csendőrtől elvált és tényleg külön járórt képezve az üldözést — még hozzá egyedül — folytatta, ezt menti azon körülmény, hogy itt minden percnyi késés a sikert veszélyeztette volna; ehhez járult, hogy teljes bizalma volt jó fegyveréhez s tudta, hogy egy ily fegyverrel ellátott bátor és elszánt csendőr két betyár letartóztatására teljesen elégséges, a mi különben ez esetben fényesen be is bizonyult.

Erre sokan azt is felhozhatják, hogy az őrsvezetőnek szerencséje is volt; — igaz! de az is igaz, hogy mindenkinek, a ki válságos pillanatokban elszántan, minden habozás nélkül, bátran lép fel, fellépésének biztos sikere is lesz, mert épen a fellépés módja dönt minden esetben. Ha egy csendőr szolgálatát nem ismerve, nem biztos eljárásának törvényessége felől, vagy ha bátortalan és előbb tétozva, habozva, lép fel, ezt az ellenfél ösztönszerűleg azonnal érzendi. Az ily szomorú fellépésű csendőr eleve számíthat az ellenszegülésre és olyan ellenállást idéz ezen fellépése által elő, melyet azután legyőzni alig lesz képes; míg ellenben bátor és határozott fellépését csaknem mindenkor siker koronázzandja. Ez különben lélektanilag is eléggé indokolt, mert vajmi kevés oly merész ember akad, kit egy bátor és határozott megtámadás meg nem döbbsentene, vagy meg nem félemlítene; ha pedig ez egyszer elérve van, akkor a leggyőzés könnyű; miután az illető első megdöbbenésében a neki kínálkozó előnyöket felhasználni nem képes, minék természetes kifolyásul egyik ügyetlenséget a másik után követi el, és így maga adja az előnyt megtámadójának. Ily előnyöket szerzett a higgadt, bátor fellépés Pál őrsvezetőnek a kérdéses két rablóval szemben.

Pál Dániel őrsvezető eme hősie tette által az egész vidék hálás elismerését és tiszteletét vivta ki, és miután

ő egy testület tagja és egy testület egyes tagja által elkövetett tett, legyen az jó vagy rossz, az egész intézményre kihat, fent leírt ritka szép tette is az egész csendőrség jó és szép hírnevét emelte és szilárdította meg.

E tettéért, továbbá a közel multban egy 70 éven felüli tehetetlen aggnak ugyancsak saját élete veszélyeztetésével a tűzhaláltól eszközölt megmentéséért, a midőn maga is égési sebeket kapott, Pál Dániel őrsvezető, tiszafüredi őrsparancsnok, Ő császári és apostoli királyi Felségének Bécsben 1883. évi február hó 3-ról kelt legfelsőbb elhatározása folytán a koronás ezüst érdemkereszttel tüntettetett ki, s ezen kívül a belügyminister úr Ő Nagyméltóságának magas rendelete folytán 100 frttal jutalmaztatott meg, mely érdemjellel és jutalmazással február hó 27-én gróf Beckers Alfons m. kir. csendőr-örnagy, szemléstörzstiszt úr által, a csendőrpáncsnokságtól nyert parancs folytán, Egerben, személyesen és ünnepélyesen feldíszítettett, illetőleg ellátatott.

Csendőrök! rajtunk a sor, hogy a jó hírnevet ügyetlenségek, tudatlanságok és bátortalan fellépések által le ne rontsuk, mert a milyen dicsérendő azon egyén, ki testületének dicsőséget szerez, épen olyan megrovandó az, a ki arra szégyent hoz."

III.

A rejtélyes büntett.

— Jules Claretie után francziából fordítva. —

Az őrmester, szalmaszéken lovagolva, pipázgatott Pierrebuffiére csendőrlaktanyája előtt. A füst csöndesen szállt fel, szabályosan mint a kék lehelet, és karikát képezett, meg tágult, ritkult és végül szétfoszlott a juliusi este enyhe levegőjében.

Hajdan Tharaud Marcial hasonló füstkarikákat látott táncolni és szétfoszlani az ágyuk torka fölött. Most, mint családapa, karján a szolgálati éveket kitüntető zsinórokkal, csendőrségi szolgálatba lépett, és többé semmi vágya sem volt, még szállásmester sem óhajtott lenni, mert talán el kellett volna mennie Eymontiersbe, Saint-Léonardba, vagy Limogesba, ő pedig nagyon szerette fészkét Pierrebuffiéreben, rózsáit, melyeket maga oltott és azt a vadszőlőt, mely házának fehér falát befutotta és körülfolyta a rézből készült háromszinű zászlót az ajtó fölött. Az őrmester pipázgatott és tekintetével a távolból követte egy pár vásott flu játékát, a kik egy földhányáson hosszú vasszegekkel célba dobáltak. Néha oda kiáltott nekik: „Vigyázzatok, apróságok, hogy keresztül ne szúrjátok a lábatokat!“ Azután vissza-

fordult és vállán át benézett a nyitott ablakon, egy fiatal, csinos, barna menyecskére, a ki a konyhában járt-kelt, a ragyogó rézüstök között. Reá mosolygott és pöfékelés közben odaszólt: „De virgoneczok ezek a kölykök!”

Erre az asszony meztelen kézzel — gyönyörű fehér karja lisztréteggel volt borítva — az ablakra könyökölt, és a fiuk felé fordítva vidám, erélyes arcját, mely a kemencze tűzétől egészen kipirult, szintén elnézte a játszó gyermekeket, a mint a vasszegekkel dobálództak.

— Bah! nincsen semmi veszély! Legalább ügyesek és bátrak lesznek tőle!

— És jó étvágyat kapnak lepényedre, Katicza!

A lepény már ott sült a kemenczében.

— Jól fog sikerülni a lepényed? kérdé az őrmester.

Katicza vállat vont, mintha azt akarta volna mondani: — „Hát a feleséged elszokta rontani a lepényt? Ostoba!”

— Jó asszony, — így szólt hozzánk Thauraud néhány pillanattal később, midőn arra mentünk és köszöntünk.

Beszélő kedvében volt.

— Igen, igen, (fecsegővé lett, ha Katiczáról szólt) jó asszony és kemény asszony az én feleségem! Ugy-e nem gondolná senki, ha látja, a mint a fiukat mosdatja (hármán vannak, ott

vannak, nézzék csak!) — nem gondolná senki, midőn a tűzhely körül forgolódik, hogy valamikor kötetlanczosnő volt! Pedig mégis úgy van. Ah! az egész egy történet! majd elmondom!

Most tíz éve volt, — épen akkor léptem ki a hadseregből és vétettem fel magamat a csendőrséghez Limogesban. A dolog ment, mert idevaló vagyok. A segédtsízt egy reggelén azt mondta nekünk, hogy pompás fogást csinálhatunk. Cous-sac apót, egy derék kőművesmestert lakásán, Montmailler külvárosban meggyilkolták a nélkül, hogy meg lehetett volna tudni, ki tette. Szeptemberben volt, és nekünk épen ki kellett vonulnunk a vadászok miatt, kiknek nem volt fegyverviselési engedélyük. A segédtsízt tehát megparancsolta az őrmestereknek és a legényeknek, hogy kétszeres éberséget fejtsenek ki, mint mondani szokás, nyissák ki a szemüket és ha valahol gyanus arcot látnak, azonnal tartóztassák le és kísérik be.

Az egész megye értesítve volt, elküldték a rendeletet Châteauneufbe, Ambazacba, Saint-Sulpice-Lauriérebe, mindenfelé egész Rochechouartig és Bellacig. Szóval az egész megye talpon volt. Na jó.

Könnyű azt mondani: letartóztatjátok a gyanus kinézésű embereket. Csakhogy van ám nagyon derék ember is, a kinek gyanus a kinézése. Ez igaz! Ismertem valakit, a kít legalább is le lehetett volna nyakazni, vagy a gályákra küldeni kinézése miatt. Pedig az nagyon jóra való ember

volt. Boldognak, boldogtalannak enni adott, és minden vagyonát elosztotta a szegények között. Valóságos szent, becsületemre mondom, pedig fegyencz-arcza volt. Viszont van olyan, a kiben az ember jobban megbíznék, mint saját édes apjában, pedig, szavamra, azonnal guzsba kellene őt kötni.

De hát az volt a parancs, hogy mindenkit letartóztassunk. Jól van. Letartóztattunk mindenkit. Letartóztattunk Lotharingiaiakat, a kik Sauviatba vagy Saint-Yrieixbe mentek porcellánt vásárolni; letartóztattunk kolportőröket, öregeket, fiatalokat, koldusokat. Egyikök sem lett volna képes Coussac apónak csak egy fricskát is adni.

Ezalatt telt az idő és még mindig nem volt a Montmailler külvárosi gyilkos elfogva.

Őszintén megvallva, nem is volt azt könnyű dolog megtudni, hogy ki ölte meg a kőművesmestert. Alig voltak bűnjelek. Egy napon, a mint a laktanyában lovam tisztogatásával voltam elfoglalva, szép fiatal lány jött felém fekete szemekkel, mint a bogár, piros ajkakkal, mint a szamócza, s így szólt hozzám:

— Nos! végre valahára van-e hír a gyilkosról? Én Coussac Leonardnak leánya vagyok!

Furcsán esett ezt hallanom. Olyan erélyesen szólt és ördögös szemeiben olyan harag lángolt, hogy, szinte szégyeltem magamat, hogy még nem csíptem nyakon azt a gazembert, a ki ennek a

gyermeknek atyját megölte! mentegétoztam, igyekeztem neki megmagyarázni, hogy nem egészen a mi hibánk; nem sokat tudunk a gyilkosról s a többi s a többi; — de ő olyan határozottan nézett a szemem közé, hogy zavarba jöttem és hirtelen így szóltam hozzá:

— Elvégre, kisasszony, karomat, vagy lábomat teszem a kockára, de elfogom önnek ezt a gazembert!

A mit mondtam, az igaz volt. Nem a pusztá kötelelességérzet szólt belőlem — ördögös fekete szeme volt az, mely lángolt—lángolt . . .

— Csak valami bűnjel kellene, — tévém hozzá.

— Bűnjel? — Hát a kéz, — így szólt — nem elég bűnjel.

— A kéz? Miféle kéz?

Erre Coussac Katalin — Katiczának hívták — elbeszélte nekem a büntett történetét, — olyan történetet, a melytől megvallom, a hátam borsózdott.

Meleg szeptemberi este volt, mint egy nyári nap, a midőn szegény, jó Coussac . . . Nála volt a pénz, melyet Sabourdi, a vállalkozó, gazdája, neki átadott, mielőtt Guéretbe utazott volna . . . Lehetett mintegy tízezer frank. Ebből kellett kifizetnie a kőműveseket és kiegyenlíteni két számlát, mely néhány nap múlva volt esedékes. Szombat volt. A kőművesmester elvégezvén a fizetéseket, meglegedetten tért haza, olyan étvágygyal,

mint a farkas . . . Megebédelt, ebéd után Coussac anyó, a ki kissé fáradt volt, fölment lefeküdni. Leonard apó pedig Katicza leányával egyedül maradt a földszinten, a szekrény közelében, melyben a pénzt tartotta. Coussac ujságot olvasott, a leány pedig harisnyát kötött.

Meg kell mondanom, hogy Coussac lakása a kertre nyílik, mely a ház mögött terül el; embermagasságyira egy ablak van, melynek redőnyeit minden este becsukták, de azon az estén emberünk nyitva hagyta a léczeket, mivel nagyon melege volt. Egy kis lámpa világánál olvasott; Katicza hallotta, a mint a lapokat olvasás közben forgatta. Gyakran mondta nekem, hogy a mint gépiesen dolgoztatott, szinte elálmosította őt a papirosnak egyforma időközökben ismétlődő zizegése és az óra ketyegése. Egyszerre, a mint munkájától föltekintett, hogy megnézzze, nem volna-e már ideje aludni menni, látta, — első pillanatban azt hitte, hogy csalódik, hogy álmodik — látta, a mint a redőnyök léczei között óvatosan benyúlt egy kéz, egy vastag kéz, egy csodálatos kéz . . . egy széles, erős kéz, valami ijesztő dologgal, a melyet Katicza azonnal észrevett . . . egy kéz, melynek négy ujja épen olyan vastag volt, mint a hüvelyk ujja, és mind egészen egyforma, mintha egyenes vonalban levágták volna . . . Pedig nem voltak levágva, mindegyik ujjnak meg volt a körme . . .

A mint mondtam, ez a borzasztó kéz végig csúszott az ablakredőny léczén, mint egy óriási

pók és nyilván zaj nélkül fel akarta nyitni a redőnyt. Egyszerre csak mozdulatlanul maradt odatapadva, mintha az ember, a kié ez a kéz volt, észrevette volna, hogy Katicza odatekint.

Egy pillanatra Katicza azt gondolta, hogy a szeme káprázik a lámpa fényétől, mint a mikor sokáig a napba nézünk. Ijedten meresztette szemét a kézre, mely odébb és odébb haladt, egyforma ujjaival. Kiáltani akart, de torka összeszorult, mintha az a kéz szorongatta volna. Nem volt képes hangot adni. Fölállt, Coussac felé kiterjesztette karjait és megragadta kabátja ujját, az ablak felé mutatott, arra a borzasztó kézre, mely folyton nagyobbodni látszott és közeledett, mindig közeledett . . . De abban a pillanatban, a melyben Coussac hátrafordult és szintén meglátta a kezét, az ablakredőny hirtelen felnyílt, ugyanakkor a léghuzam felrántotta az ajtót, és a lámpa, miután nagyot lobbant, elaludt, sötét éjben hagyta Katiczát apjával.

Ekkor hallották, hogy valamely nehéz test a szobába ugrott, Coussac az asztalon, melynél olvasott, kést keresett, hogy védhesse magát — védhesse különösen Katiczát és a Sabourdy pénzét, — de még mielőtt az asztalfiókját kihuzhatta volna, valaki torkon ragadta és a szegény öreg érezte, hogy valami hideg tárgy a nyakába hatol, a bal válla mellett . . . szíve irányában . . . Katicza, a ki semmit sem látott, de mindent kitálalt, kiáltott. Püff! Egy ökölcsapás, súlyos, mint

a kalapácsütés, fején találta, hogy összerogyott ő is. A gazembernek macskaszemei voltak: mindent meg tudott különböztetni, és jól érzelt.

Katicza csak annak köszönhetette, hogy meg nem ölte, hogy a kés, melylyel Coussacot leszúrta, a sebbe beletört. Különben annak az embernek nem is volt szüksége öklén kívül egyéb fegyverre.

A szegény leány ájultan feküdt ott, nem tudja, mennyi ideig, és a midőn magához tért, ugyanabban a földszinti szobában találta magát, mely telve volt a kialudt lámpa, az olaj és vér szagával. Coussac anyó, ingben és halványabban, mint a vászon, fölemelni igyekezett a szegény Leonardot, a kinek szája tele volt vérrel, és a ki folyton a szívére mutatott, mintha azt akarta volna mondani: „Idáig ért . . . Nincs mentség!

Szükségtelen mondanom, hogy a szekrény, melybe Coussac a pénzt tette, fel volt törve és az ezres bankjegyek eltűntek . . . A gazember többet is tehetett volna. — Katicza elég csinos volt. De ő csak a pénzre vágyódott. Ah! milyen éj volt az! A Montmailler külváros sokáig fog emlékezni rá. Felköltötték a szomszédokat, felkutatták a kertet, a szomszéd házakat . . . A homokban patkós csizmák nyomait látták . . . Megmérték a nyomokat. — Meghagyták, hogy senki se nyuljon hozzá . . . Lámpákat gyújtottak meg . . . Mindenfelé kerestek és kutattak. — Ezalatt Coussac kiadta lelkét, és az öregasszony mintegy furia elkiáltott:

— Ha megcsiphetném a gazembert, a ki őt megölte, körmeimmel tépném ki a nyelvét!

Katicza félőrülten mindig azt a kezét, azt az iszonyu kezét látta, az egyforma négy ujjal, mely az ablakredőny léczén tova csúszott, mint a tengeri pók.

* * *

Elképzelhető, hogy mindent elkövettek a tettes kiderítésére. De ismétlem: a bűnjelek? Bűnjelek nem voltak! Ott volt ugyan az a kéz, mint azt nekem Katicza a kaszárnnyában mondta, de senkit sem ismertek a vidéken, a kinek olyan keze lett volna. Sorra kihallgatták mind a kőműveseket, a kik Coussac apóval dolgoztak. Nem ismertek olyan embert, a kinek hasonló keze lett volna, őket pedig nem lehetett gyanúsítani. Csupa derék, régi munkások voltak; kissé szerették a gégejüköt locsolgatni, de különben becsületes emberek voltak. Azonkívül nem is tudta közülről senki, hogy Saboury más pénzt is bizott Coussacra, mint a mi munkabérükre kellett . . . A patvarba, tehát ki lehetett az az ember, a kinek olyan keze volt, a minőt Katicza látott?

Egy napon egy mészáros legény az Aigueperse utczából jött hozzánk azzal a hírrel, hogy nagyon jól emlékszik, hogy egyszer egy csunya kinézésű, erős ficzkóval verekedett, a ki kést rántott elő és a midőn azt a nontroni nagy kést zsebéből kihúzta, a mészároslegény észrevette, hogy annak az egyénnek furcsa keze van, vastag keze,

a melynek mind a négy ujja egyforma nagy... Valóságos tünemény, mi? . . . És a kés, melyel Coussac Leonardot megölték, nontroni kés volt . . . De a mészároslegény nem tudta, hogy hová való az a ficzkó. De Limogesban, senki, senki sem látta őt, csak ez a legény és meglehet, hogy a mészároslegény csak tréfált . . . És tovább kerestek! Fölkutatták az erdőket, mintha vadra vadásznának! De minden eredmény nélkül! Én pedig dühöngtem, mert Katiczának szemébe néztem és azt mondtam:

— Feleljen őszintén, Katicza kisasszony; mit adna annak, a ki atyjának gyilkosát nyakon csipné?

Katicza pedig nem felelt, hanem fehér lett, mint a fal, és ha látták volna szemét, szép fekete szemét! Könnybe lábbadt . . . Könnybe lábbadt és sokat ígért. De azért nem voltam képes a gazembert felfedezni.

Végre azután Katalin látva, hogy a keresett egyént senki sem képes megtalálni, így szólt:

— Jól van. Ha ti nem bírjátok őt megtalálni, majd megtalálom én!

Abban az időben még élt nagyanyja özvegy Coussacné, — ez is igazi asszony, — a ki a köműves meggyilkolása óta néma volt, mint a kőszobor, dühös mint a vadállat, és folyton azt hajtogatta: „Hát nem fogják a vesztőhelyre vinni azt a gazembert, a ki fiamat megölte.“

Katalin felhagyott foglalkozásával mint varrónő, és a hatóságtól engedélyt kért, hogy vásárról-vásárra járhasson. Nagyon elcsodálkoztam, és elcsodálkoztunk mind, de különösen én, midőn Saint-Loupban, Saint-Martialban, vagy Limogesban, az egész kerületben mindenütt egy fabódét láttunk, vászonra festett nagy hirdetéssel, és a hirdetésen Coussac Katalin arcképét láttuk rózsaszínű szoknyában, aranyfüsttel diszitett vörös bársony derékkal, fölötte pedig nagy betűkkel ezt a felírást: „A Torpillo-leány.“

Torpillo leány! Milyen furcsa név! Már az is különös gondolat volt Katalintól, hogy így a vásári komédiások közé keveredett, habár meg kell vallani az igazat, vannak ezek között a szegény ördögök közt olyanok, a kik annyit, vagy talán többet is érnek, mint mások! Mondom, már ez is különös gondolat volt, hogy vásári komédiásnak ment; de „Torpillo-leány“: ez még furcsább volt. „Torpillo-leány!“ Tudják önök, mi a Torpillo? Ez egy hal, mely elzsibbasztja karjukat, ha hozzá nyulnak, egy hal, a melynek villám gép van a testében. Nos tehát! Coussac Katalin szintén olyan villamos volt, a ki hozzá nyult, villamos ütést érzett a karjában. Ugy van! Ime, a „Torpillo-leány!“

Nekem nem kellett hozzányulnom, hogy föl legyek villanyozva, csak reá kellett nézmem. Önök most huszonnyolcz éves korában látják. Kissé elhízott, de azért még elég csinos; de ezelőtt tiz

évvel! ha fekete hajára tette a csipkefejkötőt, melyet asszonyaink most elhagynak, hogy kalapot viseljenek, mint az uri hölgyek: azok, a kik látták és nem fordultak vissza, hogy még egyszer megnézzék, igazán ostobák voltak. Hát még a termete! És az arczbőre! Sok szép leány van Limogesben. Szavamra mondom, nem akarok magamnak hizelegni; de a legszebb volt Katicza.

Vonzott is a bódéba embereket, istenemre mondom! Nem volt szüksége nagy zenekarra, mint a Corvi cirkuszának; sem mindenféle kecségtető ajánlatokra, mint annak a komédiáscsapatnak, mely most városunkban játszik. Ő csak az ajtóban mutatkozott, s az emberek azt mondták: „Ah! de szép leány!” és beléptek.

Egy napon, Magnac Lavalban, — épen huszagyó hétfő volt, — én is beléptem a Torpillo leány bódéjába, a többi emberekkel együtt. Ott állt Katicza egy kis színpadon, előtte kuczorgott, mintegy boszorkány, az öreg Coussac anyó, a ki összeránczolt homlokkal figyelmesen megnézte az embereket, az egyiket a másik után, mintha jövődőt akart volna nekik mondani. Közeledtem. Katalin reám ismert és midőn megállottam előtte, és dicsértem, hogy milyen jól áll neki e rövid szoknya, a magas topán, mely feltüntette piczi lábát, mosolyogva így szólt hozzám:

— Oh! a maga kezét nem kell hogy megnézzem!

Katicza fekete szemében vad tűz lobogott. Ekkor értettem csak meg, mit akar a derék leány!

most tudtam csak meg, mit keres és miért jár így faluról-falura, komédiás módra. Mindig arra a kézre, arra az iszonyu kézre gondolt, és mindenkinek odanyujtotta kicsiny, fehér kacsóját, mely lágy volt mint a bársony, de csontos és izmos. Azt remélte, hogy megismeri azt a másik kezét, egyforma ujjairól, azt az ocsmány, vérrel bemocskolt kezét.

Ez Katiczának saját eszméje volt! Csak ez az egyetlen bűnjel volt ismeretes; nos tehát, ez elegendő lesz, hogy ezélt érjen. Nehéz dolog egy gazemberre ráakadni, olyan, mintha valaki tűt keresne a szénaboglyában. De mindig némi valószínűséggel bír, hogy egy gyilkos a körül ólálkodjék, a hol a gaztettet elkövette. A vér olyan, mint a delej, szavamra mondom: vonz. Kétségkívül az illető egyén az első pillanatban távol volt Limogesből, — és ezt is ki tudja? — de az is bizonyos, hogy vissza fog térni a Montmailler külvárost körül szaglálni. Ez esetben valószínű volt, hogy a Torpillo-leány ismét látni fogja azt a nevezetes kezét, mely nem ment ki fejéből, és mely őt annyira bántotta, hogy — mint nekem beszélte — álmaiban érezte, a mint a vastag, kemény ujjak nyakába mélyednek.

Katicza eként Coussac anyóval sok helységet bejárt. Mindenüvé elment, a hova mehetett. A villamos leány kocsiját olyan ló huzta, a mely hajdan a csendőrségtől lett kimustrálva. Egy jól betanított ló, mely talán még a fülét is hegyezte,

ha gonosztevők közeledését érezte. Mert különös ám az az állatoknál! Bejárták ekként az Auvergne, Bordeauxt, Angoulemet, Tourst, Orleánt és más délvidéki városokat. De mindig legtöbb bizalommal tekintettek Haute Vienne felé. Babonáság, rögeszme, a hogyan akarják. Azt mondták magukban: „Itten gyilkolt az illető egyén, itt fogják elfogni.“

Szavamra, az asszonyok sok mindenfélét kitalálnak. Az előbb az állatokról szoltam; de az asszonyoknál ez még különösebb. Egy napon tehát — úgy emlékszem rá, mintha tegnap történt volna, május 22-én volt, szerdai napon — Saint Loupban ütötték fel bódéjukat a Place Royaleon, vagyis Place de republiquen.

Volt ott mindenféle: fa-ló, viasz-báb, athléta, majomszínház, menazséria és mit tudom én még mi minden. Ott volt a „Torpillo-leány“ és Katalinnak egészen új bársonydereka volt. Az ajtó előtt fel és alá járt, a hirdetésre mutatott és így szolt: „Tessék besétálni, uraim és hölgyeim, tessék besétálni!“ Az öreg Coussac anyó pedig, — a ki száz esztendősnak látszott, a szegény asszony olyan sárga, olyan vézna volt, — köhögött, hogy az ember megszánta, de folyton forgatta ördögös szemeit, mely villámokat szórt.

— Tessék besétálni, tessék besétálni!

Nem hagytam magamnak kétszer mondani, beléptem én is, mint a többi. Csakhogy mikor beléptem, így szoltam Katiczához: „Jó napot kis-

asszony!“ Ő pedig azt felelte: „Jó napot csendőr!“ Jól tudta nevemet, de nem szólitott annál. Azt hiszem, azért mondta nékem: „Jó napot csendőr“, mert értésemre akarta adni, hogy dacára annak, hogy csendőr vagyok, még sem tudom, hogyan kell a gazembereket elfogni, a kik a szegény öreg embereket meggyilkolják. Elvégre joga volt engem csendőrnek hívni, mert egyenruhában voltam. Ez csak egy részlet.

Én tehát benn voltam. Volt még vagy husz ember a bódében, asszonyok, férfiak; és mig Katicza rájuk mosolygott, Coussac anyó előtte guggolva, sötét pillantásokat lövelt rájuk, mint rendszeren.

Még most is látom mindezt, mintha ott volnék. Katicza az emelvényen állt, melynek háttérét vörös függöny képezte. Sötét haját apró ezüst pénz díszítette, mellét piros rózsa, piros harisnya volt a lábán, karja és válla pedig fehéren vált ki a sok piros szín közül. Feje arra látszott teremteve lenni, hogy elvegye az embereknek esztét. A nap besütött a bódéba, melyben a „Torpillo-leány“ dolgozott. Sugaraitól, mint a gyémánt úgy ragyogtak az apró fémpikkelyek, melyekkel Katicza televarrta ruháját. Ah! az a szép leány! Ugy beszélek most róla, mint egy idegenről.

Ott volt tehát és magyarázta hallgatóinak, mi az a torpillo, mely a Nilusban és a Senegalban lakik, és melyet az arabok „villám“-nak neveznek, és hogy ez az állat olyan ütéseket ad az

embernek, hogy azt hinné, az istennyila ütött belé, és hogy zivatáros időben az állat idegei . . . bőre . . . jól mondom . . . idegei . . . De mind azt, a mit Katicza annyiszor elmondott, azóta elfelejtette! Pedig úgy tudta, mint a víz, arról biztosítom önöket! Ugy perórált, mint egy prókátor, és a kik hallották, eltátották a szájukat, és elnyelték szemökkel, a mi azt mutatja, hogy jó izlésük volt.

Azután, mint mindig, kinyújtotta kezét, és így szólt:

— Adjanak kezét, meg fogják érezni a vilamos ütést! Ne féljenek, nem okoz fájdalmat!

Voltak, a kik nevettek, mások szinte haragudtak és ujjakat rázták. De mind oda nyújtotta kezét Katiczának, hogy megérinthessék. Mind. Én pedig ott álltam, és szinte féltékeny voltam ezekre az emberekre, a kik Katalin lágy kezét fogdosták, — midőn egyszerre — no ez csakugyan villámcsapás volt! — látom, hogy a Torpillo-leány fehér lesz mint a fal, és odakap egy kézhez, melyet neki nyújtottak, mintha egy buldog kapna az odanyújtott hús után.

Erős, herculesi alak állt előtte, vörös hajjal, melyet széles nemez kalap takart. Testét kék zubbony fedte, alatta pedig paraszt mellényt viselt. A mint oldalról néztem, láttam, hogy alsó állkapcsa előreállt, mint a csukáé, és halántékja majdnem elfödte szemét. Szakállja nem volt, csak néhány szál szőr éktelenítette állát. Komisz pofa.

Katicza jól a szeme közé nézett a kamasznak és megmarkolta a kezét, mely óriásinak tűszett a leány picziny kezéhez képest. Egész erejével belekapaszkodott, mintha élete függne tőle.

A hideg végig borzongatta hátamat s így szóltam magamban: „Ez az illető. Megesipte!”

Igen, igen, megesipte és szorosan tartotta, és fehéren, mint a fal, így szólt a kamaszhoz, a ki csakhamar épen olyan fehér lett, mint ő:

— Mondja csak, maga ismeri-e Coussac Leonárd gyilkosát?

A férfi hátrált, ki akarta szabadítani kezét a „Torpillo-leány” ujjai közül.

Nem kellett ennek most villamos ütést alkalmazni. Hiába erőlködött a férfi. Katicza nem bocsátotta el.

— Megbolondult maga? kiáltá a kamasz — nem ereszt el mindjárt?

Ezzel körülnézett, mint a farkas, és láttam világos szemének vad tekintetét, mely az ajtót kémlelte . . .

— Alávaló gazember! kiáltá Katicza, körmeit belevájva a férfi húsába, — te vagy a gyilkos! Te vagy! Te!

És e szavakkal megrázta az óriást, mint egy szilvafát. Ez azonban csakhamar magához tért meglepetéséből. Kiszabadította kezét Katalinéból, és akkor láttam a végzetes kezét, azokat az egyforma ujjakat, azt a kezét, mely óriási pókhoz hasonlított. Egy ütést mért Katalin vállára, a ki

térdre rogyott, és mint sebzett vadkan az ajtó felé fordult.

Mindenki menekült. Ezek az emberek megijedtek.

Emberünk jobbra balra lökdösve az embereket, már majdnem megugrott, midőn egy gyors mozdulattal eléje álltam. Látva sapkámat és egyenruhámat, meghökkent. Egy fejjel magasabb volt nálamnál. Megragadtam zubbonyát.

— A törvény nevében elfogom önt.

A gazember minden válasz helyett térdével hasba rugott, és talán tíz lépésnyire gurultam volna tőle, ha Katieza jelenléte meg nem kétszeresi erőmet. Nem törődtem a rugással. Fogtam emberemet, húztam, ránczigáltam, el nem eresztettem. Inkább levághatták volna kezemet, sem hogy elbocsátottam volna. Ő pedig állával ütések mérve fejemre, arra törekedett, hogy elszédlítsen, vagy bezúzza koponyámat . . . Hirtelen, — még most is meg van a helye, — kést döfött nyakamba, itt, ugyanazon a helyen, a hol Coussac apót érte a szúrás . . . Úgy látszik ez már szokásuk az ily fajta embereknek! . . .

Azt hitte, hogy megöl, de egyenruhám gallérja feltartotta a kés pengéjét, — nontroui kés volt, sárga nyéllel, — galléromat elvágta, de engem csak megkarczott . . . Ekkor megragadtam kezét, melylyel a kést fogta és magosra tartottam fejem fölé, magamban pedig azt mondtam, hogy ha még egyszer talál, végem van! Ott láttam fe-

jem fölött a kést, mint Damo . . . Damokles kardját . . . a kés nyelét pedig az a négy egyforma ujja fogta, melyről Coussac Katalin felismerte atyjának gyilkosát.

Mennyi ideig tartott ez a harez, — mely alatt vérem a gazember arezát megfestette, úgy, hogy azt hittem, megsebeztem, — azt nem tudom; hosszan tartott, de nekem még hosszabbnak tetszett. Éreztem, hogy erőm lankad, hogy el fogom eresztetni ellenfelem karját, és hogy a kés . . . patvarba a kés! Most egyszerre a sehonnai egyet ordított . . . vadul ordított . . . mint a bősült bika . . . Ágaskodott, én pedig folyton tartottam, azután mintha kutya harapott volna lábikráiba, elkezdett hátrálni, hátrálni oly gyorsan, hogy nagy teste elvesztette az egyensúlyt, és elesett, magával rántva engem is, úgy, hogy ő alul volt, én felül . . .

Alatta valami mozgott és ez csalta ki belőle a vad kiáltást . . . Coussac anyó volt, a ki lábába harapott és nem bocsátotta el.

Mi pedig a földön fetrengtünk, de nem sokáig. Katalin segített föltartani a fölfegyverzett kart vagyis inkább kiesavarta kezéből a kést, én pedig torkát szorongattam kezemmel, hogy majd megfult . . . Csakhamar elősiettek társaim . . . Megfogtuk, megkötöztük és a tömegben keresztül vittük, mely őt agyon akarta most verni, pedig még az imént oly nagyon félt tőle.

Legfőbb ideje is volt, hogy segély érkezett. Nem birtam tovább. Mentem, mentem . . . egyszerre csak, — nagy szégyen egy csendőrnek, — elájultam a vérvesztéstől. De éreztem, hogy két fehér kar feltart, és a kés pengéje helyett fejem fölött megpillantottam, mint ködben, Katalin szép, nagy szemét, mely reám mosolygott.

* * *

Igy volt egy késdöfés egy jó házasság előidézője, a melyben még soha sem volt szó késdöfésről. Nem szükséges mondanom, hogy sebem begyógyult, miután itt vagyok; de kétszeres gyorsasággal gyógyult, mivel Katicza ápolta. A Torpillo-leányból irgalmas néne lett, és a midőn talpra álltam, így szólt hozzám: „Itt a kezem, maga tetszik nekem, én pedig tetszem magának, esküszöm, hogy jó felesége leszek!“ Coussac anyó, a ki most künn nyugszik a temetőben, akkor még élt; Katalin házassága volt a szegény jó öreg utolsó öröme! Csalódom: utolsó öröme annak a gazembernek elítéltetése volt, a ki a köműves mestert megölte.

Massaloux nevű mészoló volt az illető, Southerraineből, a ki munkára jelentkezett Sabourdynál és ez alkalommal beszélni hallott a pénzről, melyet a gazda Coussac Leonardra bízott. A dolog szeget ütött a fejébe és a ficzkó így szólt magában: „Lásd, itt csinálhatnál valamit!“ És csinált is! Egészen egyedül! Büntársak nélkül. A gyilkosság után Párisba menekült és ott leányok-

kal elverte a pénzt. Azután visszament Guéretbe, majd Limogesbe munkát keresni. Az esküdszék előtt alig védekezett. Azt látszott mondani: „Elcsiptetek! Elég baj az nekem!“ Halálra ítélték. A börtönben meg akarta magát ölni. Azt mondta: „Nem kerülök hóhér-kezére!“ És fejével neki ment a falnak. De mégis hóhér-kézre került. Én nem nagyon búsultam miatta. Hires keze, mely — mint mondják — emlékeztet Troppmann kezére, borszeszben el van téve az orvosi egyetemen. Megnézhetik, megérdemli a fáradságot.

A tárgyalásnál — nem dicsekvésből mondom — az elnök szerencsét kívánt nekem. Azért mondom el, mert igaz, de nem volt szükségem szerencsekívánatokra, nem volt már szükségem semmire: enyim volt Katicza. Az esküvő napján kapitányom közölte velem, hogy kineveztek őrmesterré. Ennek mégis megörültem.

És most, ha boldog embert akarnak látni, nézzenek meg engem! Katiczát fényes ajánlatokkal akarták czirkuszokba szerződtetni. Még Ausztriából is kérdést intéztek hozzá, nem akar-e színházhoz szegődni. A lapok elbeszélték történetét, és a czirkusz-igazgató füléhez jutott. De ha Katiczának erről szólnak, el kezd nevetni. „Torpillo-leány.“ Más dolga van most neki! A kölyköket mosdatni, vállrojtjaimat tisztogatni, a baromfi-udvarra felügyelni, a házat rendben tartani. És minden úgy megy, mintha zsinóron húznák, a csirkék, a libák, a gyerek, sőt még az őrmester is!

... Szó sincs róla, Katicza nem művésznő többé, hanem bűvésznő és ha Limousinben valaha még elkövetnének bűntényt, melynek tettesét nem bírnák kipubatolni, inkább bíznám ő benne, mint valamennyi rendőrügynökünkben.

* * *

Az őrmester kiverte pipáját és azt újra meg akarta tölteni, midőn Tharaud Katalin az ő szép meztelen karjaival vigan kikönyökölt ismét az ablakon, és csengő hangon, kedves mosolylyal ajkán így szólt:

— Martial! Már kivettem a lepényt a kemencéből, és a leves az asztalon párolog! Hidd be az apróságokat.

Tharaud Martial fölkel, két kezét trombita módra szájához illesztette, és odakiáltott a játszó gyermekeknek:

— Hahó, kölykök! a leves az asztalon van! Jertek gonosz csontok!

És midőn a fiúk futva odaértek, érezve már a cseresznyés-lepény szagát, az őrmester vállára kapta a legkisebbiket, a többit maga előtt hajtva, katonásan köszönt és eltűnt a házban, a hol már várta őt a forró leves és Katicza tüzes csókja.

A lenyugvó nap pedig utolsó sugaraival meg-aranyozta a réz-zászlót a derék csendőr ajtaja fölött.

IV.

Tévútra vezetési kísérlet.

Az 1876-ik évi október hó 12-én reggeli 5 és 6 óra közt Ugaros György posványosi lakos, a bogárdi határszéli őrs laktanyájába érkezvén, az ottani csendőr őrsvezetőnek azt a jelentést tette, hogy ő ugyanazon hó 11-én Magura Juon sertés pásztorral két sertésnek elhozatala végett egy szekéren Grotisba (Romániába) ment; a sertéseket azonban szerfeletti kövérségük miatt kénytelenek voltak visszahagyni, s minthogy a szekeren csak alkalmilag mentek, gyalog indultak hazafelé útnak. „Virradt volt — úgy mond — midőn hazafelé térünkben az erdélyi határszélen levő leánymező nevű partra érkeztek; itt hirtelen egymásután négy pisztoly lövés hallatszott, mire Magura Juon egy golyótól halálosan találva, összerogyott. Ugaros észrevéve, hogy a bokrok közt még körülbelől tíz egyén áll lesben, a vesztély elől menekülendő futásnak eredt, és daczára annak, hogy ő utánna is hat lövés tétetett, sértetlenül, szerencsésen megmenekült.”

Az őrsvezető, ki Ugarost, mint gyanus egyént, már előbből ismerte, az ez által tett feljelentésnek nem adott feltétlenül hitelt, hanem őt felügyelet alá helyezve, egy csendőrrel a tény he-

lyére sietett, a hol az említett egyén hulláját egy hátulról ejtett lövés sebéből elvérezve találta.

Az őrsvezetőnek tudomása volt arról is, hogy a meglőtt Magura rendszeren jelentékeny pénzüsszeget szokott magánál hordani, s most teljesen pénz nélkül találtatott, a miből határozottan következtethető volt, hogy meglövése után kiraboltatott.

A helyszínén bővebb vizsgálatot tartva, csupán két embernek nyoma volt felfedezhető, dacára, hogy a terepen, ha csakugyan több ember is járt arra, a többi nyomoknak is látszania kellett volna. A talált nyomokat megmérven, kitűnt, hogy azok egyike a meglőtt egyén lábának nagyságához, másik pedig az Ugaroséhoz tökéletesen illik; mindenképp azt lehetett feltételezni, hogy aényt lehetetlen volt tíz embernek elkövetni, hanem csakis egy ember követhette azt el, és pedig orgyilkos módon hátulról rablási célból.

A tényállás felvételére később megjelent bírói bizottság a helyszínén visszamaradt nyomokból szintén azt állapította meg, hogy tényleg csakis két ember lehetett jelen a tett elkövetésénél, s hogy a lövés hátulról és pedig közvetlen közelből történt. Ezen bizonyítékok következtében Ugaros letartóztatott, s a házában tovább folytatott vizsgálat alkalmával egy vérfoltos fejsze is találtatott nála, melynek honnan történt szerzéséről felvilágosítást adni vonakodott. Végül a vizsgálat folyamán bevallotta, hogy ama borzasztó tet-

tet csakugyan ő követte el, s az áldozatától elrabolt 600 forintot is, melyet a földbe ástott el, felfedezte.

Ebből az a tanúság, hogy gyors eljárás többnyire sikerhez vezet, és hogy nem kell mindenkinek mindent elhinni.

V.

Az elbizakodás bünhődése.

Sokszor említettem bajtársaim előtt, hogy Szivós József őrsvezető, szunyogi őrsparancsnoknak előbb-utóbb nem lesz jó vége; mert rendkívüli testi erejében annyira elbizakodott, hogy a gyakorlat által már sokszor szentesített szabályzatainkat nem igen vette tetteinek zsinórmértékéül. De elvégre rajta is beteljesedett az a közmondás, hogy: „Addig jár a korsó a kútra, a míg el nem törik.”

Szerencsétlenül járt bajtársunk esete a következő:

„Hatósági felszólítás folytán 1877. évi február hó 18-án ő és Sipos János csendőr Zabfalván volt segédszolgálatot teljesíteni; oda ment útjuk Csoda községen vezetett keresztül, s miután feladatukat elvégezték, éjjelre ugyanezen községbe visszatértek, és itt a rend és csend fenntartása érdekében portyáztak. — Éjfél tájban nagy lármá üté meg füleiket, arra felé siettek, a honnan a zaj hallatszott; egy rozzant viskóban, hol pálinkának csufolt zagyvalékot mértek, éktelenül orditozott néhány oláh, mint később kiderült, csak azért, hogy a csendőr járőr figyelmét magukra vonják, a mi természetesen sikerült is. A járőr

Moldován Nikolait, az illető ház tulajdonosát, az udvaron találta, s az őrsvezető megszólította őt; ez azonban válasz nélkül a házba sietett és az ott levőkkel a járőr megérkezését valószínűleg közölte, mert a zaj azonnal lecsillapult.

Az ezután bekövetkezett esemény megértéséhez szükséges felemlitenünk azt az előzményt, miként azt beszélük, hogy az őrsvezető ezelőtt pár évvel a csodai három Moldován testvért hatósági felszólítás folytán letartóztatta. Midőn ezek ketten letartóztatása foganatosítva volt, az őrsvezető ezeket őrizet alá vette, a vele volt csendőrt pedig két falusi esküdttel küldte a mezőre, hogy onnan a harmadik testvért hozza be a faluba. Az üldözött Moldován a csendőrt észrevéve, egy árokba elrejtőzött. A csendőr, kit az esküdtek kissé nagyobb távolságban követtek, hirtelen az elbujt egyénre bukkant, ez a csendőr meglepetését felhasználva, annak fegyverét megragadta s ezt rövid küzdés után tőle el is vette; az esküdtek közeledtével azonban a csendőr újra megfogta fegyverét és ezt azok segítségével vissza is nyerte, Moldovánt pedig vasra verve a faluba bekísérte és őrsvezetőjének a történeteket bejelentette. — Az őrsvezető a helyett, hogy a csendőrt vigyázatlan eljárásáért feljelentette volna, hír szerint Moldovánt keményen megbotozta, — meghagyván neki, hogy ezután csendőrségi fegyverhez ne merészeljen nyulni.

Szivós őrsvezető különben is tudta, hogy ezen három Moldován testvér ellen már többször volt bűnügyi kereset indítva, minélfogva ő azokat, mint közártalmu egyéneket, éjjelenként már több ízben meglepte, s ha otthon nem voltak, addig járt utánuk, míg meg nem találta, — egy szóval: nagyon is „hadi lábon állott velök.“

Ily előzmények következtében szüksége lett volna tehát az őrsvezetőnek velök szemben a legnagyobb óvatossággal eljárni; ő azonban rendkívüli testi erejében annyira el volt bizakodva, hogy fegyverét éjjel sem szokta megtölteni, mert — ugymond — ő embertől nem fél.

Most is, midőn Moldován Nikolai az udvarról szobájába visszahuzódott, minden elővigyázat és aggodalom nélkül lépett be az udvarra, s az igen szűk és alacsony szoba piszkos ablakán benézve, látta, hogy ott a három Moldován testvéren és a házi asszonyon kívül még a szintén közártalmu Szirupu Gorgye is benn van. Mindezzel azonban nem törődve, a kellő óvatosság mellőzésével belépett a szobába; a csendőr utána ment ugyan, de a szoba szűk volta miatt csak a küszöbön maradt. — Az említett egyéneket az őrsvezető sorba kérdezé, hogy „hát maga is itt van, s mit csinálnak?“ mire a házi gazda azt felelé, hogy egy pohár bor mellett mulatnak, s egy pohárral az őrsvezetőt is megkinálták, ő azonban szíveségüket megköszönve, azt nem fogadta el, hanem a mulatókat felszólítá, hogy ki-ki menjen haza saját szállására, mert az óra már későre jár. Ez-

után jó éjt kívánt, s tovább akart menni. A vele volt csendőr ezt látva, a helyett, hogy lövésre készen tartott fegyverrel addig őrködött volna, míg őrsvezetője az ajtón kijön, megfordult és szintén távozni akart; az őrsvezető hasonlóul az ajtó felé fordult. E pillanatban Moldován Nicofor az asztal lába mellett eddig rejtve tartott fejszét fölragadva, úgy sujtotta fejbe az őrsvezetőt, hogy az megtántorodva fordult vissza és szuronyát akarta használni, de ugyanakkor mellére a fejsze élével egy másik ütést, illetőleg vágást kapott, a melytől szó nélkül összerogyott. A csendőr az első ütés hallatára szuronymszegezve társa segítségére vissza sietett ugyan; de gyorsabban, mint azt elmondani lehet, a másik két Moldován az ajtóhoz ugrott, a csendőr fegyverét megragadta, kezéből kirántotta és becsapta előtte az ajtót. Bent azután a szerencsétlen őrsvezetőt vad kegyetlenséggel a szó szoros értelmében összedarabolták.

A fegyverétől megfosztott csendőr a falusi bíróhoz sietett és az egész községet felriasztotta; de senki sem mert a két csendőrségi töltött fegyverrel bíró gyilkosok letartóztatására a csendőrnek segédkezet nyújtani; később azonban elvették megérdemlett büntetésüket.

Igy boszulta meg magát a szabályzatainkkal ellenkező durva bánásmód s a kellő óvatosság és elővigyázat mellőzése. Az elbizakodottság kivált a csendőrnél fellette nagy hiba.

VI.

Az éberség szükséges.

Réti Miklós, csendőr bajtársammal 1877. évi december hó 19-én a következő tanulságos eset történt: „Ő és Kerti Mihály próba-csendőr Polyvás községből egy gyujtogatással vádolt 70 éves asszonyt — az illetékes szolgabíróság felhívása folytán — a tordai kir. járásbíróséghez átkísérni voltak kivezényelve.

A kezdetben említett nap estéjén — 8 órájtában — a fogoly-kiséret Singfalvára érkezett, s itt, mivel épen nagy hó esett, a fogolynő kijelenté, hogy bágyadtsága miatt tovább menni nem képes; a fogolykiséret tehát kénytelen volt megállapodni, s ott meghálandó, a falusi bíróhoz betérni. A bíró már ekkor ágyban feküdt. Réti csendőr szállást és egyszersmind a fogolynő mellé két polgári őr kirendelését kérte a bírótól, mire ez utóbbi az idő előhaladottsága miatt saját lakso-báját ajánlotta szállásul, és a kért falusi őröket is kirendelé, a kik csakhamar megjelentek, s a csendőrök által a kellő utasításokkal elláttattak.

Ez alatt a fogolynő — megbilincselte kézzel — a tűzhelyen melegedett, s megkérte a csendőröket, hogy ott a jó meleg hely közelében levő ló-czára fekhessék le, a mit meg is engedtek neki,

a bíró pedig látva a didergő vén asszonyt, könyörületességből takaróul egy ócska szűrt dobott rá.

Az örökösést a csendőrök oly módon határozták el, hogy Kerti próba-csendőr az egyik falusi őrrel éjjél előtt, Réti csendőr pedig a másik őrrel éjjél után fognak felügyelni a fogolynőre.

Reggel 5 órakor Réti előbb felkeltette a próba-csendőrt, s míg ez a további menetre készülődött, felébreszté a fogolynőt is. Ez utóbbi arra kérte Réti csendőrt, hogy vegye le kezéről addig a bilincset, míg ruháját kissé rendbe szedi; Réti e kérést az agg nő iránti könyörületességből teljesíté, és ez alatt fegyverét a falhoz támasztá; miután pedig a bilincset a nő kezéről levette, fegyveréért visszafordult. A fogolynő e pillanatot nem ruhája rendbeszedésére használta fel, hanem panaszkodva, hogy teste a kemény fekhelytől egészen meg van meredve, újból lefeküdt és a szűrrel betakaródzott. Réti szóval serkentette őt, hogy csak keljen fel, mert tovább kell menni; de a fogolynő nem engedelmeskedett és nem is felelt vissza semmit, hanem ugyanazon pillanatban a lóczáról leesve összerogyott; a csendőr azt hívé, hogy elájult, s egyik falusi őrrel felemeltette őt a földről, e perczen azonban borzadva látták, hogy a nő egy nagy konyhakéssel szíven szúrta magát és már halva van.

Az öngyilkosságra használt konyhakést a fekhelye fölött levő fülkéből az alatt vette magához,

míg Réti csendőr a bilincs lekapcsolása után fegyveréért visszafordult.

Ez esetből világosan látható, hogy mily nagy éberség szükséges a fogoly kíséretnek alkalmával, valamint az is, hogy: „rab irányában — bárki legyen is az — az örökösödést szorosan az utasítások értelmében kell fogyanatosítani, és ezektől egy hajszálnyira sem szabad eltérni”; továbbá bármely ürügyet, pl. betegséget, lábfájást, ájuldozást, stb. hozzon is elő a rab, hogy ezáltal a csendőrt éretlen könnyőreltetességre indítsa, ennek a csendőr kérlelhetlen szigorral ellenállani köteles, s egy megholt rabot is csak akkor lehet valóban halottnak tartania és róla a bilincset levennie, ha az orvos a halált — minden kételyen kívül — hivatalosan bizonyítja.

VII.

Ellenszegülők megfékezése.

Szolnok-Doboka, Szathmár és Mármaros vármegyék határszélén több ezer holdat tevő vadon erdő terül el, mely 1879. évben az állam s három erdélyi család közt per tárgyát képezé és birói zár alá volt helyezve. Ezt a vadon erdőt és legelőjét a közel fekvő falvak már évek óta ingyen pusztították azon elbizakodott hitben, hogy ott ő velők senki sem bir, a mi onnan is látszik, miként Kötelesmező községe már egyszer a törvényszék kiküldöttait elkergette. Különösen a kapnikbányaiak voltak azok, a kik minden tartózkodást mellőzve legeltették marháikkal a buja legelőjü tilalmas erdőket. Az illetékes szolgabíróság polgári egyének segélyével már több ízben megkísérlé a tilalmasban kapott marhákat behajtani, de ez a pásztorok ellenszegülése miatt soha se sikerült; végre is a csendőrség segédkezése mellett kellett megfékezni a rakoncátlankodókat.

Az említett év június-hó 13-án — a zárgondnok kérelme folytán — az illetékes segédszolgabíró egy körjegyzővel és 6 csendőrrel kiment a helyszínére, hová a marhák behajtása céljából a legközelebbi községből 32 ember rendeltetett ki; ez utóbbiak 14-én reggeli 7—8 óra közt érkez-

tek meg, az előbb nevezettek pedig lest tartva az erdőben háltak.

Délután 2—3 óra lehetett, midőn mintegy harmadfél-száz darab szarvasmarhából álló csorda jó mélyen behatolt a tilosba, — a csordát 2 öreg ember és 2 gyermek őrizte. A hajtásra kirendelt falusi emberek a csordát a segédszolgabíró parancsára hirtelen körülfogták és behajtani kezdték; a két öreg pásztor e miatt a segédszolgabíró szitkozódó és fenyegető szavakkal sértegetve, kezökben fejszével meg akarta támadni, de a csendőrök áltai a segéd-szolgabíró felhívása folytán mindkettő letartóztatott és vasra veretett, s így a csorda után kísértetett. A segéd-szolgabíró valószínűleg megszeppent vagy érezte — mint mondani szokás — a pecsenyeszagot, mert csakhamar elpárolgott a helyszínről, a további intézkedések keresztülvitelével a körjegyzőt bízván meg.

A már említett két pásztor gyermek azon perczen, midőn a csordát a segéd-szolgabíró a hajtók által körülvétette, Kapnikbánya felé szaladott, és a történetek felől lármát ütve, az ottani községi lakosság- és birónak hirt adott, mire ez és a körjegyző — mint mondják — dobot veretvén, a lakosokból több mint 100 embert összegyűjtött, kiknek vezetőül Papp Sándor nevű állami néptanító vállalkozott és élükre is állott.

Már a két pásztor gyermek láрма útására a határról és a közelebbi házakból, melyek a pe-

res terület közelében fekszenek, mintegy 10 emberből álló, vasvillákkal, karókkal, fejszékkel és kapákkal fegyverkezett csoport a csendőrök után rohant és a marhák visszaadását követelte; Moldován Tódor csendőr járőrvezető azonban őket követeléseikkel a szolgabíró urhoz útasította; a csordát és a pásztorokat a blozsa völgyön kísérve, rövid idő múlva mintegy 25—30 főből álló, puskákkal, pisztolyokkal és karókkal fegyverkezett tömeg a csendőröket újból megtámadta, és a legilletlenebb kifejezésekkel sértve és fenyegetve, tőlük a marhák visszaadását követelte. Moldován Tódor csendőr járőrvezető a támadókat a „törvény nevében“ visszatérésre szólította fel és kinyilatkoztatta, hogy neki nincs hatalmában a reá bízott marhákat visszaadni, s követeléseikkel ezeket is a szolgabíró urhoz utasította; a támadó csoport azonban a csendőröket a legszemtelenebb isten-káromlások között tolvajoknak, rablóknak nevezte, tele torokkal kiabálva, hogy őket a hajtókkal együtt szükség esetén megöli és a marhákat erőszakkal is visszaveszi, mire Moldován Tódor csendőr járőrvezető a csendőröket magához véve, az ellenszegülőkre szuronytámadást intézett; ezek a sűrű erdőségben szétszaladtak, a nélkül, hogy közülök ekkor valaki megsebesült volna. A szétszaladott csoport folytonosan segítség után kiabálva, a csendőröket, kik a csordahajtókat fedezve, Blozsa község felé haladtak, közvetlen közelben kísérte és szünet nélkül sértegette.

A csorda még nem juthatott ki a sűrű erdősből, midőn annak egy szorosban több mint 50—60 főből álló, a már előbb említett öldöklő eszközökkel felfegyverkezett kapnikbányai lakos elébe állott, és a tovább menésben feltartóztatni megkísérlette.

Ezzel egyidejűleg Papp Sándor m. kir. állami tanító vezetése alatt szintén mintegy 50—60, többnyire tartalékos katonákból álló tömeg a csendőröket „Hurrah!” kiáltással támadta meg.

Moldován Tódor járőrvezető látva a kikerülhetetlen veszélyt, a támadókat a „törvény nevében” újból magyar és román nyelven a visszatérésre felszólította, s figyelmeztette, hogy ne kényszerítsék a csendőröket a fegyver használatára, mert a fegyverek 8—8 lövetűek és éles töltényekkel töltvék, ők pedig, t. i. a támadók, sokan családosok és nagy szerencsétlenségnek tehetnék ki magukat; továbbá határozottan kinyilatkoztatta azt is, hogy a szolgabíró által felügyeletükre bízott marbakat csak a csendőrök holt tetemein hajthatják vissza.

E figyelmeztetésre gúnyos, gyalázatos kiabálások tétettek a támadók részéről s egy közülük ingét fölemelve, kezével mellét verve kiabálá: „Ide lőjj kutya csendőr! ha bátorságod van, és találj, mert különben én öllek meg.” Az ellenszögölők a támadásra a következő szavakkal serkentették egymást: „Ne féljete! csak előre! vegyétek el a csendőröktől a fegyvert s öljétek meg

vele, mert nekik nem szabad löni, s fegyvereik különben is csak vaktöltéssel vannak töltve.”

Ezen biztatásra az ellenszögölők részéről „tüzelni, hurrah, előre!” kiabálás és rögtön erre két lövés tétetett, melyek egyikének lövedéke Papp Gergely csendőrnek feje mellett füttyült el, és a fegyver fojtása kalapjába ütközött; továbbá több ködörösök ejtettek, Kaszás Samu csendőr pedig azon egyén által, ki mellét verte, fejszével támadtatott meg; a fejsze, miután ezt a csendőr szuronyával félrelódítá, csapásközben egy kemény faágba ütközött, és nyele eltörvén, a csendőr kezére esett, s annak jobb hüvelyk ujját lényegtelenül megsebezte.

Anka Sándor körjegyzőt, ki a szolgabíró meghagyásából mint hivatalos személy működött, Papp Sándor állami tanító megfogta és ruhájánál fogva az ellenszögölők felé húzta, egy csendőr azonban közbe lépven a körjegyzőt a további bántalmazástól megmentette.

A hajtók egyike a hátára fejsze ütlegelést kapott, a csendőrökön — Kaszás Samu csendőr kivételével — nem történt semmi sérülés, ennek is hüvelykujja a reá hullott fejsze sarkával csak oly csekély mérvben lett megsebezve, hogy ez őt szolgálatában nem akadályozta.

Moldován csendőr járőrvezető a vész pillanatát elérkezettnek látván, tüzet vezényelt, mire ő maga és még három csendőr egy-egy lövést tettek, s erre a támadók közül egy Glodics Já-

nos nevű 5. gyalog-sorezredbeli tartalékos tizedes golyó által főbe találva szörnyet halt, egy Moldován Dumitru nevű végleg elbocsátott szakaszvezető pedig lábán súlyos sebet kapott, a más két lövés csak könnyű sebet ejthetett.

Az ellenszegülők támadásaikat mind ennek dacára tovább folytatván, ellenők szuronytámadás intéztetett, mely alkalommal közülök néhányan döfést kaptak, mire meghátrálva, és a hullát megpillantva mondák: „Már most ne menjünk tovább, mert egy meghalt közülünk, s a csendőrök fegyverei élesre vannak megtöltve.”

Az eddig vázolt eset egy igen nagy kiterjedésű vadon, sűrű erdőben történt, minél fogva a veszélyt nagy mérvben fokozta az, hogy a csendőrök több oldalról csaknem észrevétlenül támadtattak meg.

Az ellenszegülők a hullát fölemelve és magukkal vive, szétoszlottak és támadásaikkal felhagytak.

Ez esemény mutatja, mennyire növeli a fellépés tekintélyét a higgadt, komoly eljárás; ez azonban csakis a törvények, szabályzatok és utasítások alapos ismeretében gyökerezik, mert ennek hiánya habozás és kapkodásból álló, tehát ingatag és határozatlan eljárást szül, mely nemcsak a tekintély csorbitásával, de legtöbbször s ilyen esetekben mindannyiszor a csendőrök testi épségének veszélyeztetésével is jár.

A csendőrök fegyverhasználata az előadottak szerint még az irigység által sem lehet kifogásolható; bátor és vitéz föllépésük pedig valóban követésre méltó példaul szolgál. **Moldován** csendőr az ezen alkalommal tanúsított kitűnő eljárásáért a második osztályu ezüst vitézségi éremmel tüntettetett ki, társai pedig dicsérő okmányokkal láttattak el.

VIII.

Magyar bátorság.

Nagyon megunták a dicsőséget csórai Mihó Kostandin és Aposta Vasilie, annál is inkább, mert a dicsőség csak rabkenyeret és börtönlevegőt hozott számukra s elzárta előlük a katicinczés Flórikák-, a csiga-gyöngyös Anák- és a szép Márvár tündéri világát, a gyöngye puliszkák- és vitriolos pálinkák hazáját. — Egy szép nap reggelén szomorúan jelenté a szászvárosi kir. járásbiróság fogházfelügyelője, hogy — daczára a reájuk fordított gyöngéd figyelemnek — történetünk hősei lerázták a rabság bilincseit, s a szabadság édes érzetével tova illantak. Ez időtől fogva rémületessé vált Csóra és Tartaria községek tájéka. Rablás rablást követett. A közbátorság veszedelmesen meg lett ingatva. Az állapot türehetlenné lett. Végre megjelentek a csendőrök és két altiszt vezetése alatt kemény üldözést kezdték a szabadságot szabadrablásnak definiáló martýrok ellen. Csűrők, kazlak, árkok, bokrok s az erdők sűrűje szigorú kutatás alá lettek véve. Ez zaklatás mélyen elkeseríthetné a rablás felkelt vitézeit, búcsút mondtak szülőföldjüknek és üldözőik között egérvutat véve Alsó-M.-Váradjára indultak, hová 1882. év január 10-én szerencsésen meg-

érkezve, menten beültek egy fogadóba, hol italt rendeltek maguknak. Mulatozásuk közben betér egy fegyveres m.-váradjai ember is egy ital borra. Nagyon megtetszett fegyvere a vándor Rinaldónak s miután szép szóra nem adta át azt, erővel confiskálták, a tulajdonost pedig úgy találták fejbe ütni, hogy rögtön kibugygyant a vére. A szegény ember nem állhatta szónélkül a nyomoruságát s azon véresen kifutva, a fogadó előtt iszonyu ordítást kezdett, tudatva a nagyszámmal összesereglett publikummal, hogy a fogadóban rablók vannak, jőjjenek, — fogják el. Roppant zaj keletkezett s az egész közönség kész lett volna megfogni a rablókat, ha szépszerével megadták volna magukat. Az izgalom fokozódott, s ezalatt a rablók szépen megszaladtak. — E pillanatban érkezett meg alvinezi gazdatiszt *Nagy József* Gyulafehérvárról. Megtudván a történeteket, leugrott szekeréről, fellobbant benne az elszánt bátorság, s megmutatta mindjárt, mit tud egy 5 évig csendőrségnél szolgált magyar ember. Egyedül, üres kézzel, a rablók után iramodott, s felhívta a t. közönséget, hogy „csak utánnam, majd én előlmegyek!” A két rabló kifáradva a futásban megállapodott, s *Nagy Józsefet*, meg az utána tódulókat régi bevett szokásként figyelmeztették: hogy „a kinek kedves az élete, hozzájuk ne közeledjék, mert azonnal halálfia!” Nyomatéku puská és revolver csövek villogtak az üldözők elé, kik illő respektussal meg is állapodtak. De *Nagy*

József családos ember létére sem tartotta magyar emberhez és kiszolgált csendőrhez méltónak, hogy egy pár golyótól megretiráljon, hanem kiragadva egy töltetlen fegyvert az egyik falusi kezéből, egy maga indult a rablónak, kik azonnal elkezdtek a tüzelést. — Az egyik rabló kétcsövű fegyverét sütötte ki, a míg a másik megtöltötte, revolveréből küldözte a veszélyes izeneteiket, melyeket *Nagy József* illő phlegmával fogadott. Tizenkét lövést tettek már a rablók, s a golyók *Nagy József* előtt hullottak le. Egyszer lövés helyett csak cserszintés hallszik s ezzel vitézünk — megértvén a jelentőségét — elérkezettnek látta a pillanatot maga részéről is kemény támadást intézni, a futásnak indult rablók ellen, kiket utólérvén, az egyiket a kezében levő üres fegyverrel úgy fejbe ütötte, hogy vértől elborítva azonnal lerogyott, s ezzel a másik rabló után eredett, mit látva az ütközettől magát távol tartó népség is előre rohant s ezek segítségével *Nagy József* a másik rablót is elfogta.

Mihu Kostandin és Aposta Vasilie a gy.-fehérvári kir. törvényszéki börtön lakosságának nagyrabecsült tagjai lettek. *Nagy József* pedig a derék férfiak méltó önérzetével tekintheti magát egy vidék megszabadítójának.

Nagy József ezen rablók hősiei elfogatása körül tett önfeláldozó bátor eljárásáért Ő cs. és apostoli kir. Felsége által koronás ezüst érdemkereszttel lett megjutalmazva. Az érdemkereszt

ünnepélyes feltűzés végett az alvinczi j. szolgabírónak küldetett meg főispán ő méltósága által.

Eddig a nagy-enyedi „Közérdek“ czimű hírlap czikke.

Nagy József 1883. év május-hó 20-án a m. kir. csendőrséghez újból beállott, s személyes bátorságának azóta is több jelét adta, jelenleg mint őrsvezető és őrsparancsnok előjáróinak teljes bizalmát bírja; főleg a külszolgalatban fáradhatlanul tevékeny.

IX.

A hamis bankó.

„Keressétek és megtaláljátok.“

Volt édes hazánk életében egy oly szomorú korszak, mikor a pénzhamisítást is sokan hazafiúi erénynek tartották. Az elkeseredett szívű honfiak szemében mi akkor nem voltunk egyebek, mint a zsarnoki kénynek zsoldos kémei; hej! pedig köztünk is voltak ám elegendő, kiknél az egyenruha melegebben érző honfiszívet takart és a fényes sisak hasznosb gondolatokkal foglalkozó fejet fődött, mint sok harsány szavú, gombos Zrinyit és Kossuth-bankót rejtegető földinknél a vérző honért felöltött gyászruha. — E nagy jelentőségű mondattal vezeté be Zümöghy Balázs bátyánk, most már nyugalmazott csendőr őrmester és boldog családapa, érdekes változatossággal teljes élet-története egyik kiváló töredékének elbeszélését.

— Akkor még fiatalok voltunk és ezen a földön születünk, melyről a költő azt mondja, hogy: „A nagy világon e kívül nincsen számodra hely“, s ez azt hiszem, a politikára vonatkozólag mindent megmagyaráz; hanem a mi a közbiztonsági szolgálatot illeti, szentírásunk volt a szolgál-

lati utasítás, s ettől az igazi csendőr egy hajszálnyit sem szokott tágitani.

Az igaz, hogy voltak köztünk hitvány emberek is; de hát ugyan melyik testület van ilyenek nélkül? Általában elmondhatjuk azonban, hogy intézményünk igen válogatott és derék elemekből állott.

Rövid idő alatt még a külföldi származásu bajtársak is hozzászoktak sajátos viszonyainkhoz; mert nálunk — én legalább azt hiszem — hogy a levegő is „szabadság és honszerelm“-mel van tele, s hozzá még egy nemzet se szereti és tiszteli úgy törvényes uralkodóját, mint éppen a magyar.

Szükségesnek tartottam e rövid bevezetést azért, hogy a később elmondandóknak lélektani indokolása legyen.

En önként állottam be katonának és saját kérésem folytán helyeztettem át a hadsereg kötelékéből a csendőrséghez; mert — bár a katonai szolgálati szabályzathoz híven, politikai nézeteket nyilvánítani soha sem szoktam — előre és igen jól sejtettem azt, hogy e téren hasznosb tagja lehetek a társadalomnak, mintha tétlenül vagy talán agyrémeket kergetve a bús magyart adom.

Midőn a csendőrséghez átléptem, egy dunántúli megyének tiszta magyar és igen művelt járásában nyertem alkalmazást, a hol később aztán őrsparancsnok lettem.

A hely nem határoz, nevezzük azt Szittya-várnak. Itt és a vidéken annyi bús magyar földesur lakott, hogy szinte megesett rajtuk az ember szive; hanem azért jól ügyeltem rájuk, hogy valami bolondságot ne csináljanak. Ha nekik jobban tetszik — gondolám — hát csak éljenek úgy, mint a Jókai „Uj földesur“ czimű regényében levő Garamvölgyi Ádám.

De hiába, az ily elkeseredett honfiak fura-fangjaival szemben, soha sem lehet az ember elég szemfüles.

Összeesküvéseiket s bolondabbnál bolondabb terveiket, minden zaj nélkül, csirájában fojtogatam el, és mondhatom, hogy sokszor megmentettem bőrüket a 10 évi „Kufstein“-tól; míg egyszer csak azt veszem észre, hogy a számunkra érkezett zsold egy hamis ötven forintos bankóból áll. Persze hogy azonnal visszaküldtem kicserélés végett, a mi meg is történt; de egyuttal felsőbb helyről figyelmeztetést kaptam, hogy igen sok ily hamis pénz van forgalomban. Mint később megtudtam, hasonló eset már előbb-ről is több őrssel történt.

Ha a hadvezér csataménjének füléhez ágyúdörgés zaja ér, nem lehet nyugtalanabb, mint én voltam e hír hallatára. Szinte éreztem, hogy valahol közelemben kell lenni a baj kútforrásának. Erélyesen fogtam tehát hozzá a puhatólódzáshoz.

A hol csak feltűnés nélkül tehettem, megnéztem a papírpénzt; nagyon óvatosan kellett ezt

tennem, nehogy elriáshozzam a csapdától a rókát. De mind hiába, egy jó ideig nem tudtam nyomra akadni.

Hanem hát mint a példabeszéd is mondja: „A türelem rózsát terem.“ Hónapokig tartó sikertelen fáradozásom után végre egy vékony vezető fonálra bukkantam. Véletlenül történt az egész; de ha nem foglalkozom mindig azzal a gondolattal, bizonyosan kikerüli figyelmemet.

Egyedül voltam azon alkalommal ellenőrző szolgálatban t. i. portyázó csendőreimet meglepni, s útközben, szolgálati könyvecském láttamoztatása végett, a bendeguzfalvi jegyzőhöz kelle betérnem. Észrevétlenül értem az előszobába; itt, midőn a jegyző irodájából hangokat hallottam, egy pillanatra megállottam, s ekkor tisztán hallám, hogy a jegyző valakihez így szólt:

— Ezen vehet kegylmed ökröt, lovat, buzát; de adóba el nem fogadom.

— Adja ide komám uram, majd felváltom én, — mondá Varga Péter, a község leggazdagabb földművese.

Hangjáról biztosan ráismertem.

E szavak hallatára, mint a villám futott át agyamon a hamis bankó, s most már a helyett, hogy beléptem volna az irodába, nesz nélkül távoztam, s a majdnem átellenben levő korcsmába mentem, megfigyelendő, hogy kik és mikor jönnek ki a jegyzőtől.

Tervem készen volt.

A zsidó korcsmáros — Salamon szomszéd — bizalmas és jó emberem volt, s hozzá talpig becsületes férfi, a ki csak az ostobák részére számított úgy, hogy „nyolez meg nyolez tizennyolez, meg nyolez huszonnyolez, tehát tartozik kend János gazda harmincz forinttal.“

Ezt a talpig becsületes embert megkértem, hogy adjon nekem néhány pillanatra egy száz forintos bankjegyet. Eleinte szabadkozott ugyan, hogy neki így nincs, úgy nincs, hol is venne ő ilyen kis faluban olyan nagy bankót, s több eféle; utóbb kíváncsi volt tudni, hogy mi célra kell.

— Az ország dolgában van rá szükségem — mondtam — s egy óra múlva visszaadom.

— No jó, de ne mondja ám meg senkinek, hogy nekem annyi pénzem van; mert ha kitudódik, istenbizony agyonütnek érte.

Ezzel ágyának mélységes fenekéről egy piszkos kapezát húzott elő, s kikereste belőle a nagy bankót. Volt ott több is ilyen, vagy tán nagyobb is. Haddján, az ő szerencséje, eleget csúszott-mászott és koplalt érte, — nem lopta. Tegyen úgy a magyar ember, akkor neki is lesz.

A kapott pénzt tárczámba téve, egykedvűen az ablakhoz ültem, s egy pohár bor mellett Salamon szomszédval el kezdtünk beszélgetni a világ folyásáról; mi alatt folyton az utcára figyeltem, lestem a jegyzőtől kijövőket.

Nem sokáig kelle várnom. Varga Péter és Szabó Máté ballagott onnan ki, nálunk csak úgy

mondják, hogy jómódu paraszt gazdák, pedig birtokuk beillenék Lichtensteini herczegségnek.

Szemmel kísértem őket, mint macska az egeret. Egy ideig beszélgetve s meg-megállva együtt haladtak, azután pedig kiki a saját portájára tért be. Ekkor én is fölkerekedtem, és a község érdemes birájához, Kerekes Andráshoz, mentem át, a ki különben katonaviselt ember.

— Biró uram — szólítám meg őt — ha nincs valami sürgős dolga, jöjjön velem; majd beszélgetés közben egy kicsit körülnézünk.

Mint aféle fegyelemhez szokott ember, minden ellenvetés nélkül vette elő hatalmas jelvényét, a biró-pálcát, mely nélkül ő kegyelme saját portáján kívül soha egy lépést sem szokott tenni. (De hát igaza is volt, mert valami hatalmas szellemnek kell a biró-pálczában lakni, mivelhogy egészen más azzal az ember, mint a nélkül; teremő, egy igaz isten! beh sokszor megbámultam gyermekkoromban, mikor öreg biró uram a lúdlopó cigányasszonyokat kalodába tétette. Ez a kaloda is fura egy szerszám volt. No de most nem erről van szó.)

Illően felkészülve kiballagtunk tehát az utcára. Midőn Varga Péter elé értünk, mintha csak most hirtelen jutott volna eszembe, így szólék:

— Ejnye! épen tegnap kaptam egy százast csendőreim kifizetésére, s eddig nem tudtam fel-

váltani, talán Varga Péter felváltaná, — nézzünk be hozzá.

— Megpróbálhatjuk, — mondá a bíró — ámbár most nem hiszem, hogy annyi aprópénz legyen, mert épen e napokban vett birkákat; hanem, ha ő nem, hát majd megteszi Szabó Máté.

Nem sokat törődve az észrevétellel, a bírót előre tuszkolva, beléptem az illető udvarába; s éppen jókor; Varga Péter uram a kert felől szembe jött velünk. Üdvözlésünkre szokás szerint hosszú lére eresztett köszöntést mondott, hogy hát: „Adjon a fölséges ur isten szerencsés jó napot, bort, buzát, békességet, barmaik közt szaporodást és friss jó egészséget (ezt, gondolom, nem a barmainkra értette, különben kitelik tőle, mert nagy imposztornak tartják), tiszta szívemből kívánom, mint közönségesen! Hozta a szerencse szegény hajlékomba! Tessék, kérem, kerüljenek nálam beljebb. Ugyan-ugyan, hogy juttok e nagy megtiszteltetéshez, ha szabad kérdenem?”

Mindezt egy szuszra, kellő hangsúlyozással mondta el ő kegyelme, de hát nem is csoda, hisz valamikor „diák” iskolába is járt — Kocsón, a mit már csak az is világosan bizonyít, hogy mikor a pipájára rágyújt, az égési processust így fejezi ki: „jam coelum.”

Most aztán a mint szóhoz juthattam, én is virágos szólásmóddal előadtam a száz forintos

felváltása iránt táplált alapos reményem kétségtelen mivoltának bizonyosságát.

— No, no, majd megnézzük, ha találkozik annyi, hát szívesen megteszem, — mondá ő kegyelme. — De talán be is mehetnénk a szobába.

Én azonban azt indítványoztam, hogy menjünk inkább ki a kertbe, a méhesbe; ott most jobb a levegő, s olyan jól fog esni a kedves méhzsongást hallani, mely bennem mindig gyermekkorom édes emlékeit költi fel.

Láttam, hogy indítványom nem igen tetszett ő kelmének; hanem azért csak rá dűnyögte:

— Csak tessék, ha úgy jobban tetszik, majd én bemegyek egy pillanatra előkeresni az aprópénzt.

Mi a bíróval a méhesbe mentünk.

A mint itt széttekintettem, ösztönöm mindjárt megsugta, hogy hol lesz a tiltott és félve rejtegetett portéka, a hamis bankó-magazin. Volt ugyanis ott egy rozszant bőrpamlag, — valami árverésről kerülhetett, — ennek a fejevágását óvatosan felbillentettem, s láttam, hogy ott egy meglehetősen nagy folt van a pamlagon, de az egy darabon csak látszólag van oda varrva. Alája nyultam s kezem mélyedést s ebben papírfélét talált. Ez egy pillanat műve volt, úgy hogy a bíró se vette észre.

Csakhamar ott tergett Varga Péter uram is, elhozva a felváltásra szükséges összeget. Szinte látszott rajta a sietés. Én rá figyeltem, és láttam, hogy első pillantása is a hamis bankó-

magazin felé esett. Azzal tisztában voltam, hogy ő nem bankócsináló, hanem csak jóhiszemű hazafias rejtegetője a hamis pénznek. A többi közt így szóltam tehát hozzá:

— Varga uram! tudja mit, én nem is egészen a százas felváltása végett jöttem ide; hanem azért, mert hallottam, hogy hamis bankót takargat, s mint igazi jó akarója, nem akarom, hogy érte bajba keveredjék. Adja elő, ha azt nem akarja, hogy hivatalosan keressem meg, mert én meg fogom találni, ha a pokol mélységes fenekén van is elrejtve. Biztosítom, hogy ha szépszerével előadja és mindent elmond, egy hajszála sem fog megöbörbülni.

Hosszas volna itt mindazt elmondani, a mi ezután történt. Elég az hozzá, hogy az említett pamlagból előkerült a sok szép új hamis ezres, százas és ötvenes bankjegy s elmondta a gazda, hogy ezt azért csinálják és fogadják el a jó hazafiak, mert meg akarják vele buktatni a német bankot, tudniillik, hogy annak a pénzét lassanként a hamis pénzért beszedik, s egyszer aztán csak csődöt mond; a hadsereget nem bírják tovább fizetni; ekkor külföldi segítséggel betörnek a szabadságharcz bujdosói, s régi dicsőségünk újra felragyog. Mert hát „Geld regirt die Welt“, vagyis „pénz kormányozza a világot“, ez a világ szekerkenője. Aztán ha valakinél marad hamis bankó, agiója lesz annak. De hogy hol és kik csinálják a hamis pénzt? arról mit sem tu-

dott; megnevezett ugyan néhány urat, kik az előadott mesét terjesztették, hanem egyebet nem mondhatott.

Elmentünk aztán Szabó Mátéhoz is, és ez is előadta a rejtegetett portékát.

Én megmagyaráztam nekik a balga álmkép, s úgy velök, mint a bíróval, megfogadtattam, hogy a köztünk most történteokról további rendelkezésemig saját érdekükben senkinek egy szót sem fognak szólai.

Ezután természetesen Salamon szomszédnak az ürügyül használt százast visszaadtam.

Nagyon jól tudtam, hogy ha a jegyző beszélni akarna, ez többet mondhatna és talán teljesen útba is igazíthatna; hanem viszont arról is meg voltam győződve, hogy ő nem lesz áruló, ha mindjárt kerékbe törík is; nem volt tehát mást mit tennem, mint a Varga Péter által megnevezett urakat figyelemmel kísérni.

Igazán fáradságos egy munka volt az. He-teken át a legnagyobb óvatossággal — ugyszól-ván — minden mozdulatukat megfigyeltem, sőt jó fizetés mellett bizalmas embereimmel is folyton nyomukat lesettem.

Végre egy szokatlan jelenségre lettem figyel-messé téve; ugyanis egy a mi vidékünkön tel-jesen ismeretlen uri ember érkezett Buzaffy föld-birtokoshoz, a ki szintén felügyeletem alatt állott. Ezt az ismeretlent, a ki erdélyi nemesnek mondta magát, mint valami kitünőséget, négy lovas hin-

tóban szállították egyik uri háztól a másikhoz, és hire járt, hogy nemsokára a vidék legbájosabb és legkedvesebb leányával, kinek nevét elhallgatom, fog egybekelni.

Mikor e hírt meghallottam, bizony isten szá-
nakoztam azon a kis tündéren. Ugy tetszett,
mintha nem lenne az a végzet rendelése, hogy
egy havasi kóróhoz üvegházi viruló rózsát kös-
senek; hanem hát a szülők úgy akarták, s a
leány látszólag meghajlott a zsarnoki kény előtt.

Portyázásaim közben többször volt szeren-
csém láthatni a kis tündért, a mint tüzes pari-
páján nagynénjéhez lovagolt Kuruczfalvára, mind-
annyiszor megremegett láttára szivem, s különö-
sen az utóbb említett időben, midőn arczán a
rózsák hervadását vettem észre, valami kimond-
hatatlan érzés vett erőt rajtam, és feltettem ma-
gamban, hogy ha mindjárt életem árán is, meg-
mentem őt rossz szellemétől, attól az idegen em-
bertől. Egyelőre nem tudtam ugyan, hogy el-
határozásom kivitelét miként kezdjem el; de bíz-
tam szerencsecsillagomban, mely rögzös pályámon
oly sokszor szolgált vezérszövétnekül.

Irodai munkám végezte után teljes felszere-
léssel minden este kimentem oda a bérezek tö-
vébe, a merre ő lovagolni szokott, s a legveszé-
lyesebb helyen láthatlanul őrködtem felette.

Egyszer épen egy iszonyu felhőszakadás után
értem az említett helyre, s meglepetve láttam,
hogy a roppant mélységű vizmosás fölött átvezető

hidat az ár teljesen elsöpörte. Nehogy valami
szerencsétlenség történjék addig is, míg a bajról
a legközelebbi községi előljáróságot értesíthetem,
az utasok figyelmeztetése végett, a mélyedés
mindkét oldalára, ettől 20—30 lépés távolságban,
az uton korlátot akartam készíteni, s már hozzá
is fogtam a hegy oldalán a hozzá való fák le-
vágásához: midőn hirtelen valami sajátságos dü-
börgés üt meg fülemet, — kis vártatva, tisztán
kivehettem, hogy vágató ló közelg. A mélyedés
tulsó oldala felé szegeztem tekintetemet, mert
onnan jött a zaj. Sokkal rövidebb idő alatt, mint
azt elmondani lehet, egy örült sebességgel vág-
tató, fékevesztett ló alakja tűnt elő a mélységtől
mintegy 80 lépésnyire levő kanyarultnál.

Igazán még ma is összeborzadok, ha e lát-
vány eszembe jut.

Bár éles szemem volt, az esthomályban nem
tudtam tisztán kivenni, ül-e valaki a lovon vagy
sem; mindamellett torkomszakadtából kiáltoztam
rá, hogy álljon meg. A mint azonban láttam,
hogy figyelmeztetésemnek nincs eredménye és
most már a közletről azt is észrevettem, hogy a
ló hátán valaki vagy valami van; nem volt több
vesztegetni való időm, ha azt nem akartam, hogy
a pokoli mélység nyelje el úgy a lovat, mint a
hátán levőt.

Fölkaptam fegyveremet, célbavettem a lovat,
fegyverem eldőrdült. Egy sikoltást hallottam, és

láttam, hogy alig 3—4 lépésnyire a mélység szélén összeroskadt a ló.

Az ár által elsodort híd maradványából egy ingadozó gerenda még összeköté a mélység partjait, eszeveszetten rohantam ezen keresztül, — nem törődve az életveszéllyel.

Az épen végső páráját kilehelő lóhoz érve, rettentő és mégis édeni szép látvány lepett meg. A ló derekán keresztül, mint egy kettétört liliomszál, feküdt az én féltve őrzött kis tündérem. A ló épen az ellenkező oldalra dült le s így a leánynak látszólag semmi baja sem történt.

Mindenekelőtt a lovon ejtett lövés-sebet vizsgáltam meg; iránya az első bordák táján rézsutos volt; a golyó csontot nem érve, a másik oldalon úgy jött ki a ló testéből, hogy a leány ruhájának uszályát is keresztül lyukasztotta, de hála az égnek! őt magát nem sértette meg; mozdulatlansága nem volt tehát egyéb mély ájulásnál, mely hasonlított a halálhoz.

A csendőrnek egy kicsit doktornak is kell lenni, legalább a baleseteknél az első segély nyújtáshoz némileg értenie szükséges. Én tudtam, mit kell ily esetben tenni; de igazán észvesztő munka volt ez, úgy, hogy egy pillanatig megdöbbenve bámultam a mozdulatlan hófehér arcra, s azután remegő kézzel bontottam fel a derékfűzöt és a többi.

Minden félreértés kikerülése végett kijelentem, hogy nekem, mint szegény embernek, eszem-

ágában sem volt ezt a dúsgazdag leányt szeretni, hanem ellenállhatatlanul imádtam őt, mint imádja a csillag-imádó vad-ember az ég ragyogó csillagait. Különben hát a mi azt illeti, a csendőrszive sincs kőből; s így talán nem is vehető roszenven, hogy remegő kézzel végeztem a felélesztési munkát, a mi végül szerencsésen sikerült.

A leány felébredése után következett jelenet leírásával nem akarom az idegeket csiklándozni; hanem elbeszélésemhez tartozólag csupán annyit mondok, hogy ez után az eset után mi bizalmas barátok lettünk.

Én természetesen hazakisértem őt. Utunk még jó egy óráig tartott; ez alatt elmondta, hogy lova valami állattól, mely az erdőből ugrott az útra, megijedt, s megfékezésére nem volt elég ereje.

— De jobb is lett volna, — sóhajtá — ha őrmester ur nem áll útjába a sorsnak.

Erre aztán bátorságot vettem magamnak jegyese felől kérdezősködni, a mire ő teljes őszinteséggel válaszolt.

Elbeszélte, hogy utálja azt az idegen embert, kinek csak roppant gazdagságáról beszélnek, s hogy atyja és a között valami titkos összeköttetésnek kell lenni, mert különben lehetetlen volna, hogy atyja, a ki a legjobb, legszeretőbb atyák egyike, oly házasságra kényszerítené, mely ha megtörténik, örök boldogtalanságát fogja okozni.

— De — mondám felhevülve — nem fog az megtörténni, ha mindjárt az ég boltozata rám szakad is. Ehez azonban nagyságod segítségére és feltétlen bizalmára van szükségem.

— Rendelkezzék velem — viszonzá — hisz életemet úgy is önnek köszönhetem.

— Kérem ez utóbbiról ne beszéljünk soha, mert én kötelességemet teljesítettem; s azt hiszem, azzal is csak azt teljesítendem, ha kóbor lovagunkat leleplezem. Saját érdekében kérem tehát Nagyságodat, jól figyelje meg az illetőnek összeköttetéseit, utait és tetteit, s észleleteiről engem koronként értesíteni sziveskedjék; de tekintet nélkül a vele czimboráló személyekre, leplezetlenül tegye ezt. Biztosítom, hogy ő kivüle másnak nem lesz semmi bántódása.

Eként megkötöttük a szent szövetséget — életre-halálra, s midőn kastélyuk parkjánál elváltunk egymástól, utolsó kézszorításnál egy kezemre hullott könyecseppje pecsételé meg e szövetséget.

Nem akartam hozzájuk bemenni, mert nem szeretem a hálálkodást és érzékeny jeleneteket. . .

Képzeltetni-e jobb kémet, mint egy magát védő s boszút esküdött nő? Hívebben követi ez áldozatának minden mozdulatát, mint saját árnyéka.

Mi természetesebb tehát, mint hogy ily kedvező viszonyok közt nemsokára elérkezett a cselekvés ideje.

Szövetségese, a kis tündér, találkára hívott. Itt előadta, hogy jegyese gyakran egész éjjeleket szokott tölteni a rengeteg erdőségben levő „Sólyomvár“ romjai között, a hol több embernek is kell tanyáznia, mert beszédet és dübörgést hallott, midőn utált jegyesét egy éjjel odáig kísérte. A föld alatt okvetlen valami üreg létezik, s ott pokoli dolgok történhetnek.

Ezek után már könnyen elképzelhető, hogy honnan került elő az a sok hamis bankó, melynek csekély részét Varga Péter és Szabó Máté uraméktól elkoboztam. — Persze, persze, — gondolám, — megálljatok csak jó madarak, majd nemsokára lépre kerültk ti. Hanem hát nem ment ám az oly könnyen, mint én azt most itt elmondom; mert bizony képzelhető, hogy roppant óvatos emberekkel lett dolgunk.

Én szerettem elmélkedni a hős kor romjai felett, s valóban úgy ismertem Sólyomvár romjait, mint a tenyeremet; de mindamellett nem is képzelhettem, hogy hol lehet a gyanított, sőt a leány szavai szerint okvetlen létező földalatti üreg bejárata. Megmagyaráztattam ugyan magamnak, hogy hol tűnt el az illető egyén; hanem mielőtt a tény végrehajtásához fogtam, személyesen is meggyőződtem az előadottakról.

Ekkor láttam, hogy kívül is áll egy ór, a kinek feladata valószínűleg a bent működőket az esetleges veszélyre valami készülék segítségével

figyelmeztetni; továbbá az sem lehetetlen, hogy az a pokol torka alá van aknázva.

Roppant óvatosságra volt tehát nekünk is szükségünk, ha azt nem akartuk, hogy életünk árán is csak fél eredményhez jussunk.

* * *

Nemsokára érkezett működésünkre a kedvező alkalom. A kis tündér egy nappal előbb értesített, hogy a kihallgatott beszédekből és jelekből ítélve, jegyese másnap éjjel valószínűleg a romok közé megy, s talán hosszú időre meg is fogják ott szüntetni a munkát.

Mindegy — gondolám — történjék akármi, én kötelességemet meg fogom tenni. Csendőreimet beavattam a dologba; jó bátor fiúk voltak mindnyájan, s a veszély érzete szinte fokozni látszott tetteirejüket. A szomszédos őrsre lovas futárt küldtem segítségért. Saját őrsömről 6 csendőrt vittem magammal, a szomszédos őrsről pedig 4 csendőr csatlakozott hozzánk a már előre megállapított helyen. Itt egy kis hadi tanácsot tartottunk, s elhatároztuk, hogy az ismeretlen ur megérkeztéig a várrom alatti sűrűben rejtőzködünk, — csupán egy legerősebb csendőr megy fel a romok közé, s ott a néhány méter magas, de roppant vastag falon, a gonosztevők órének feje felett lefekszik, s majd aztán, ha a bünszövetség főnöke a földalatti üregbe már bement, az őrnek nyakára hurkot vet és felhuzza őt magához; mi

pedig nemsokára ott termünk és a további teendőket a körülmények szerint végezzük.

Tervünk fényesen sikerült.

Az elcsipett őrtől megtudtuk aztán, hogy egy bizonyos helyen, a többihez különben egészen hasonló falon egy kis fehér pont van, ezt kell megnyomni és az üreg bejárata magától kitárul, de belülről egyedül csak a főnök tudja kinyitni; megtudtuk továbbá, hogy az üreg csakugyan alá van aknázva, a mennyeiben a bejárat lépcsőzetének alján egy fülkében nagy puskaporos hordó van s e mellett éjjel-nappal égő kanóccezzal őrkáll, hogy szükség esetén a főnök által adott jelre az egész bünfészket megsemmisítse. Ezt kell tehát legelőször is ártalmatlanná tenni, aztán a többi már magától fog következni.

Mint eféle titkos bünszövetségénelkenden szokás, a tagok egy bizonyos adott jelről ismerik meg egymást; foglyunk ezt a jelet is tudatta velünk. Így most már bejuthattunk az üregbe; de nehogy a levegőbe repüljünk, mint mondtam, a puskaporos hordó mellett álló őrt kellett először is ártalmatlanná tenni; erre én vállalkoztam.

Felöltöztem a velem körülbelől egyenlő testalkatu fogoly ruhájába, csendőreimnek meghagytam, hogy számláljanak ötvenet, mely idő alatt én az illetőhöz érek, s azután a megbilincselte fogolynál egy csendőr, a bejárat őrzése végett is, maradjon vissza, a többiek pedig rohanjanak

utánnam. Erre kinyitottam az üreg ajtaját, beléptem és mögöttem ismét betettem az ajtót.

Az üreg fáklyákkal teljesen ki volt világítva. Az ör, mihelyt beléptem, azonnal észrevett, s felém intett; én megálltam, s megadtam a kívánt titkos jelt, mire az illető hangosan mondá: „Szabad.“ Ezzel lesiettem a kissé meredek lépcsőn.

Közvetlen az ör mellett kelle elmennem. Míelőn közel értem hozzá, kissé gyanakodva nézett ugyan rám, de azért szó nélkül hagyott maga mellett elmenni, s rögtön visszafordult a bejáratra figyelni.

Én ezt a pillanatot használtam fel. Reá ugrottam, mint a tigris szokott zsákmányára. Egyik kezemmel torkon ragadtam, a másikkal pedig az égő kanóczos rudat tartó kezét markoltam meg; ez az egy mozzanat élet-halál-harc volt köztünk. Herkulesi erejű ember volt az illető; én se voltam utolsó gyerek: markom, mint vaskapocs szorította össze torkát. Látna, hogy kezem közül nem egykönnyen szabadulhat, ledobta az égő kanóczos rudat, s teljes erejével markolt ő is gégém körül. Biz isten megfojt, s valószínűleg hamarabb én engedtem volna, mint ő, ha bajtársaim rögtön ott nem teremnek; de így aztán csak elbántunk vele, és eddig észrevétlenül haladtunk beljebb az üreg belsejébe, — most már én is leghűbb pajtásommal, jó fegyveremmel.

Ezer harc és háború! A most bekövetkezett jelenet igazán érdemes volna egy Tizián ecsetjére.

Egyszerre csak kitágult az üreg; falai és talaja a legdrágább keleti szőnyegekkel voltak bevonva; kápráztató fény áradt szét benne.

A bünszövetség 15 tagja egy csoportban épen a főnök szavait hallgatta.

— A törvény nevében le vannak tartóztatva! — dörgém feléjük — s a ki megmozdul lelővetik vagy leszuratik.

Felszólításom azonban nem használt, a mire különben ily elszánt gonosztevőkkel szemben már el is voltunk készülve.

Szavaim hallatára kissé meglepettek ugyan és tétovázni látszottak; de főnökük e kiáltására: „Fegyverre!“ — mint a villám ugrottak szét, fegyvereik után kapva.

Erre a mi fegyvereink eldőrdültek. Én a főnökre céloztam, a ki lövésemtől sebet kapva, épen egy nehéz vas ajtó küszöbén rogyott össze; mint később megtudtam, a föld alatti üregnek egy csupán általa ismert kijáratán menekülni akart. Megsebesültek még öten, ketten pedig azonnal meghaltak. A többieket szuronyal rohantuk meg, és csakhamar lefegyvereztük. Részükről is történt 2 lövés, s egyik csendőröm ballábán súlyos sebet kapott.

Ezután mindenekelőtt megbilincseltek a jó madarakat, és sebeiket, a hogy tudtuk, bekötöztettük, két csendőrt pedig a legközelebbi faluba küldtem szekerekért, melyeken beszállították őket az illetékes szolgabírói hivatalhoz.

Míg csendőreim a szekerekért jártak, azalatt — a foglyok mellett őrizetet hagyva — megmotoztuk az üreg minden zege-zugát, keresve főleg a bankó-prést. Mert bár a gonosztevők arról mitsem akartak tudni, én határozottan meg voltam róla győződve, hogy itt kell a hamis bankógyárnak lenni. De a legszorgosabb kutatás sem vezetett eredményre, s már-már elesüggedtem; midőn egyszer csak eszembe jut, hogy jó lesz a falakról leszaggatni a szőnyegeket és úgy megkopogtatni a falakat, hátha valami titkos fülkébe rejtették el.

Nem csalódtam. Egy helyen a kopogtatás nyilván mutatta, hogy a falban üregnek kell lenni. Itt azután nagy ügygyel-bajjal nyílást csináltunk, s azon áthatolva, egy remek kis szobában a keresett bankó-prést, tömérdek hozzávaló készlettel együtt, előtaláltuk.

Ezek után a többi nem a mi dolgunk volt, hanem a bíróságé, s így elbeszélésemet be is fejezhetem annak felemlítésével, hogy a bünszövetség főnöke, a ki egy lengyel menekült volt, életfogytiglani fegyházra ítéltetett, a többiek pedig, kik szolgálatában állottak, szintén érdemeik szerint büntetettek meg; míg az őrsem területén levő véresszáju nagy magyarok, kik különben tényleg nem vettek részt a hamis pénz készítésében, büntetlenül maradtak, — hanem a hamis bankót idejekorán el is égették ám. Az akkori különös viszonyok közt nekem nem volt okom az ügyet tovább bolygatni.

Kis tündéremről, kinek segélye nélkül talán sohasem lebbenthettem volna fel a titkos bűn fátyolát, csak azt jegyzem meg, hogy egy hozzá méltó derék magyar főúr neje lett, s nekem a mai napig is a legjobb barátnőm.